

Sverigekontakt

En tidning för all världens svensktalande | Nr 4 december 2024

Nytt museum i Lützen

Svenska i Australien
Konferens i London

FRÅN DICKSONSGATAN

Jag har bytt sida. Tidigare har jag skrivit texter om språk, men från och med detta det fjärde numret av tidskriften Sverigekontakt 2024 skriver jag här, på sidan två.

Jag har följt Sverigekontakts arbete i många år från, ja, sidan. Jag har gjort flera resor med föreningen och föreläst för lärare i Europa och vid något tillfälle i USA. En kort period i slutet av nittiotalet arbetade jag också på föreningens kontor. Därför är det enkelt att oreserverat ställa sig på föreningens sida i arbetet med svenska för alla er och dem någonstans därute som av många olika skäl vill hålla i eller lära sig detta språk och sätta sig in i hur Sverige fungerar: utlandssvenskar, återvändare, medföljande, barn i internationella familjer och vuxenstudier. Vi finns till för er!

Nu tar jag alltså över posten som generalsekreterare efter Lars Bergman. Eftersom jag har varit ute och rest med Lars vet jag hur populär han är bland alla svensklärare och svenskar runt om i världen som han har haft kontakt med. Det är inte konstigt. Lars har ett obotligt gott humör, som inget rår på, han orkar allt och vill att alla ska trivas. Det är genuint goda egenskaper för en person som ska sköta stora kontaktnät. Jag inser att det blir stora skor att fylla. Min strategi blir därför att inte försöka. Jag får skaffa mig ett par egna. Och medan jag går in dem har Lars banat väg för föreningens aktiviteter såväl denna höst som stora delar av den kommande våren.

Höstens konferenser

Under hösten har lärare på svenska skolor i Europa haft konferens i Spanien och fått besök och i vissa fall fortbildningsinsatser av Sverigekontakt, liksom svensklärarna i London med omnejd. Samma sak gäller den årligen återkommande konferensen i Baltikum, där Sverigekontakt samarbetar med Svenska institutet. Svensklärarna på grund- och gymnasieskolor och gymnasieelever på Island har vi också hunnit med att träffa. Läs gärna om detta på sidorna 4–5, 8 och 9.

Folkhögskolestipendiater

Hösten har också fört med sig besök på kontoret i Göteborg från två av de tre folkhögskolestipendiater som Sverigekontakt sponsrat den här terminen. Oskar från Polen och Maryna från Belarus har utvecklat sin svenska i Värmland respektive på Tjörn. I vår ska nya stipendiater göra detsamma. Om du är bosatt i utlandet, är över 18 år och läser svenska eller har läst svenska och vill förbättra dina kunskaper så sök ett stipendium från Sverigekontakt för en termins studier på folkhögskola.

Kulturbidrag

Som tidigare har Sverigekontakt också bidragit till en uppsjö mindre projekt, som ska bidra med det lilla extra till svenskundervisningen utomlands. Det kan vara utflykter, filmkvällar eller bakstugor, som gör att eleverna får ytterligare möjligheter att öva sin svenska. Även här uppmanar jag dem av er som undervisar barn i svenska skolor eller i kompletterande svenskundervisning, eller vuxna på kvällskurser: Sök gärna bidrag till små projekt som gör stor nytta!

Sommarkurs 2025

Denna sidas sista uppmaning för den här gången gäller alla över 18 år, någon övre åldersgräns finns inte, som vill lära sig svenska i Sverige under tre intensiva sommarveckor: Sök till Sverigekontakts sommarkurs! Ni som är lärare, vänner eller anhöriga: Tipsa någon ni tror vill gå en kurs! I år går sommarkursen av stapeln på Axevalla folkhögskola i Västergötland, mitt i det område som ibland kallas Sveriges vagga. De som går de här kurserna brukar vara mer än nöjda. Undervisning ges på olika nivåer och det sociala programmet omfattar badutflykter och brännbollsturneringar, det vill säga allt det vi drömmer om under vinterkvällar som den här. Välkomna till sommarkurs, alltså – för mer information, se sid. 35 och vår hemsida.

Årsmöte

Våren innebär också att föreningen ska hålla årsmöte. 2025 sker detta helgen den 24–25 maj. I år kommer vi med största sannolikhet hålla oss till centrala Göteborg. Mer information kommer i första numret av tidskriften nästa år, men sätt av helgen i era nyinköpta almanackor för det kommande året redan nu!

Till sist

Men innan väskorna ska packas hos stipendiater och förhoppningsfulla sommarkursdeltagare, så ska vi alla ha lucköppning, adventsljuständning, luciatåg, julsmytning, klappar och därefter fyrverkerier och middagar med årets mest välmaglade duk. Lycka till med upp- och nedläggning av lucialinnets fäll, omöjligt höga förväntningar i glittrande barnaögon framför granen och så hummern man glömde att beställa till nyår. Det blir bra ändå i år igen! En riktig God Jul och ett Gott Nytt År tillönskas från oss alla på Dicksonsgatan.

Sofia Tingsell
Generalsekreterare
Sofia.tingsell@sverigekontakt.se

Sverigekontakt
utges av
föreningen Sverigekontakt

Föreningen Sverigekontakt har medlemmar över hela världen som talar svenska och är intresserade av Sverige, svenskt språk och svensk kultur. Föreningen är en ideell organisation med ursprungligt ändamål att hjälpa svenskar och svenskättlingar i utlandet att bevara kontakten med det gamla landet. Numera är verksamheten framför allt inriktad på att främja det svenska språket i världen.

Redaktör och ansvarig utgivare: Sofia Tingsell

Tryck: Trefraf 2024
ISSN 0346-2439

Layout: Designstudio And Yellow

Sverigekontakt
Box 53066
SE-400 14 Göteborg
Tel. 031-81 86 50
info@sverigekontakt.se
Besöksadress: Dicksonsgatan 6

Bankgiro: 420-5670

Sverigekontakt 4/2024

111:e årgången
Lösnummerpris 30:00 kronor.

För ej beställda manus ansvaras ej.

www.sverigekontakt.se

Omslag: Bild från skyltfönster i
Haga, Göteborg

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Nästan alla organisationer har en mer eller mindre grå vardag, då allt går sin gilla gång utan någon större dramatik. Fasta rutiner och återkommande mönster bildar ramen för det dagliga arbetet. Mera sällan inträffar det något mera omvälvande, som helt ändrar förutsättningarna för verksamheten.

Detta gäller även för vår förening. Vi har visserligen en årscykel som rullar på och innehåller ganska varierande arbetsuppgifter för alla inblandade, med växlande tyngdpunkter men i enlighet med ett schema som gör det mesta rätt förutsägbart. När det någon gång händer något mera extraordinärt, finns det i normalfallet inarbetade mekanismer att förlita sig på även vid sådana tillfällen.

Att det förhåller sig på det viset är i själva verket något att vara tacksam för. Det ligger sällan något välsignelsebringande i ständiga kursändringar, upprivna arbetsordningar och utbytta metoder i stället för de väl beprövade. Den som har ett någorlunda långt perspektiv på saker och ting har oftast lärt sig uppskatta den vanliga lunken, när allt fungerar som det skall och de obehagliga överraskningarna uteblir.

Men så kommer det i alla organisationers liv vissa ögonblick som kräver åtgärder som egentligen är rätt dramatiska, åtminstone i jämförelse med vardagens mera trögflytande förlopp. En sådan händelse är vi mitt uppi just nu, på Dicksonsgatan 6 i Göteborg.

Under våren och sommaren växte det fram ett beslut hos vår generalsekreterare sedan många år, Lars Bergman, att det kunde vara dags att lämna en stundom nog så jäktig vardag och övergå till en mindre inrutad pensionärstillvaro, som – misstänker man – säkert kan bli lika full av aktiviteter men, som sagt, genomförda i eget urval och i den takt man bestämmer själv.

För oss som har tät kontakt med Lars är det närmast ofattbart att det är dags, men han har ju faktiskt ålderns rätt på sin sida när han nu beslutat dra sig tillbaka. Det blir lyckligtvis inget abrupt slut. Lars har lovat stanna kvar året ut på en kvartstids tjänstgöring för att sörja för en smidig övergång på posten som generalsekreterare. Det är vi oerhört tacksamma för.

Lyckligtvis behövs inget utdraget tillsättningsförfarande med oviss utgång. Sedan slutet av september har vi redan en efterträdare till Lars på plats. Sofia Tingsell har således efter styrelsens beslut på ett septembermöte tagit över rodret, och hon är mycket nöjd med att vid behov ha Lars vid sin sida på kommandobryggan ännu någon tid.

Sofia är verkligen inget oskrivet blad. För det första har hon en utbildning som passar mycket väl ihop med föreningens profil. Hon har språkutbildning från Göteborgs universitet, där hon har disputerat, och kan således med sin sakkunskap bidra på ett auktoritativt sätt till vår verksamhet, som ju till betydande del är språkpedagogiskt inriktad. Att Sofia är en driven föreläsare och skribent kommer väl till pass även i föreningens arbete.

Efter disputationen har hon också skaffat sig en betydande yrkeserfarenhet, såväl inom som utom universitetsvärlden. Under de senaste åren har hon varit anställd på Språkrådet, som sorterar under den statliga myndigheten Institutet för språk och folkminnen, som bland annat är tillsynsmyndighet för den svenska språklagens efterlevande. På Språkrådet har hon under en period fungerat som tillförordnad föreståndare för hela verksamheten.

Dessutom är Sofia väl förtrogen med föreningen och föreningen med henne sedan många år tillbaka. Hon har regelbundet medverkat i vår medlemstidning och dessutom vid många tidsbegränsade tillfällen gjort föreningen betydelsefulla tjänster, både i vår kursverksamhet och i mer administrativt betonade sysslor. Många drar sig kanske till minnes den innehållsrika bok om minnesmärken, *Var i all världen*, som föreningen sammanställde och utgav 2019. Förutom att Sofia egenhändigt författade flera av bidragen, redigerade hon tillsammans med Arne Johansson hela boken, under överinseende av initiativtagarna till projektet, Eva Hedencrona och Lars Bergman här på vårt kansli.

Vi i styrelsen kan därför hysa tillförsikt inför den närmaste framtiden. Lars Bergman överlämnar ett välkött pastorat i Sofia Tingsells händer. Det finns all anledning att vänta sig en mjuk övergång och fortsatt gott handlag hos vår nya generalsekreterare. Vi hälsar henne hjärtligt välkommen och önskar henne all framgång.

Och Lars har ju inte formellt slutat ännu, så honom får vi återkomma till när det är dags. Han och hela kansliet liksom alla ni medlemmar önskas en god avslutning på kalenderåret, givande högtider i samband med detta års övergång i ett nytt samt ett kommande år som förhoppningsvis medför en strimma ljus för de många hårt prövade i denna omilda värld.

Bo Ralph

Svensklärarkonferens i Tallinn

Längtan. Förväntningar. Glädje. Det är känslor som beskriver tiden när oktober närmar sig varje år. Det betyder att snart är det dags att träffa andra svensklärare från Baltikum och Belarus. Det har blivit en tradition att reservera en helg i oktober för att delta i en konferens, arrangerad av Sverigekontakt. I år, från den 11:e till den 13:e oktober möttes vi i Tallinn, Estlands huvudstad.

Första kvällen inleddes med en promenad genom gamla stans smala, kullerstensbelagda gator, tills vi nådde svenska ambassaden, där ambassadör Charlotte Wrangberg tog emot oss med öppen famn.

Konferensen började på lördagen med en informativ inledning av Sverigekontakts mångåriga generalsekreterare Lars Bergman. Han berättade om olika möjligheter att främja det svenska språket och kunskapen om Sverige genom aktiviteter och projekt. Lars presenterade även Sofia Tingsell som blir ny generalsekreterare och efterträder Lars. Därefter fortsatte programmet med nyheter från Svenska institutet. Monika Rönngren, handläggare på Svenska institutet, informerade om stöd till svenskundervisning, projekt och evenemang. Hon betonade också att Svenska institutets webbplats är en ovärderlig resurs för information om Sverige. Både bildbanken och SharingSweden.se erbjuder material som kan användas i läromedel och undervisning för att sprida kunskap om Sverige.

Efter den inledande informationsdelen övergick vi till föredragen. Årets konferens lade tonvikten på svenska dialekter, Sverige-bilden och svensk litteratur.

Forskningsarkivarien och docenten i nordiska språk, Erik Magnusson Petzell, inledde konferensen med en föreläsning om svenska dialekter ur ett historiskt perspektiv. I sitt andra föredrag tog han upp frågor som folk gärna vill (och inte vill) veta om språket. Under många år före pandemin var Erik språkexpert i lokalradion i Göteborg, där lyssnare ringde in och ställde frågor i direktsändning. Frågorna kunde handla om allt mellan himmel och jord inom språket – från skriftnära uttal till nya uttrycksformer i tal-skriftsnära skrift.

Kristina Tomlinsson Ting, svensklektor vid Tartu universitet, höll en föreläsning där hon ställde frågan om hur Sverige-bilden i omvärlden har förändrats över tid och hur vi som lärare förmedlar den till våra studenter. Enligt Svenska institutet har Sverige ett gott anseende i världen, även om bilden har förändrats – från en nästan romantiserad vision med faluröda hus, trygghet, välfärd och ekonomisk tillväxt till en mer realistisk bild av ett land med samma utmaningar som många andra länder.

Poeten och litteraturkritikern Arne Johnson presenterade ett urval av ny svensk litteratur och rekommenderade även några titlar från listan.

En av höjdpunkterna var den samiska författaren Moa Backe Åstot, som skriver noveller och romaner för ungdomar och unga vuxna. Tillsammans med den polska översättaren, Natalia Kolaczek, skapade hon en inspirerande atmosfär där vi som deltagare kände oss som att vi deltog i en pratshow eller bokmässa. Genom intervju med Moa fick vi veta mer om hennes väg till skrivandet och hennes samiska identitet.

Det är alltid givande och inspirerande när våra kollegor delar sina erfarenheter. Våra kollegor från Estland, Lettland och Litauen har deltagit i ett skolprojekt med representanter från nio andra länder och områden i Skandinavien. Atlantbib.org är ett bokprojekt där elever och lärare skapar faktaböcker som lyfter fram skillnader och likheter mellan de nordiska och baltiska länderna. Dessa böcker är tillgängliga som kostnadsfria läromedel för alla skolor på olika nivåer.

Konferensen avslutades med en workshop om läromedel, digitala resurser och svenskundervisning på universitetet.

Stort tack till Sverigekontakt, Svenska institutet och Sveriges ambassad i Estland för ytterligare en lärorik och inspirerande konferens.

Nu ser jag fram emot att mötas igen nästa gång i Litauen, hösten 2025. Med längtan – något att se fram emot, förväntningar – på givande föreläsningar, och glädje – över att träffa alla deltagare och arrangörer.

Aija Medinika
Svensklärare vid Lettlands Kulturakademi

Moa Backe Åstot (t.h.) samtalar med Natalia Kolaczek

Mingel på Sveriges ambassad i Tallinn

Middag på restaurant Literaat

Många världar

nätverkskonferensen på Costa Blanca 18 –19 oktober

Årets nätverkskonferens för svenska utlandsskolor kan sägas vara kontrasternas möte. Costa Blanca, med vackra orter som Torrevieja och Orihuela, erbjuder hav, sand, palmer, tapas, vita hus och trevliga spanjorer. Där finns också en turisternas parallellvärld med främst irländare och engelsmän och vissa gator kantas uteslutande av pubar med engelskspråkig personal som serverar öl och fish and chips.

Över 100 deltagare kom till Orihuela Costa den 18 – 19 oktober, och det märktes att förberedelserna som alltid tagit mycket tid i anspråk. Den här gången var det rektor Ingela Björklund och hennes personal som ansvarat för evenemanget, de hade tänkt på allt och fått hela logistiken att gå ihop. Skolan är för liten för stora samlingsar, i stället gick två bussar från hotellet till Svenska kyrkan, Costa Blanca, och alla vet väl hur krångligt det kan bli när deltagare ska bussas. Efter "många turer" kom samtliga fram och först på programmet är alltid den mer praktiska informationen.

Skolverkets Linda Blomdahl och Kristin Nordbäck arbetar med de svenska utlands-

skolorna och finns med på konferenserna för att informera om vad som händer i Sverige och för att fånga upp frågor som specifikt gäller när man arbetar utomlands. Denna gång hade de med sig de två personer som handlägger statsbidrag för utlandsskolor respektive för den kompletterande svenskundervisningen utomlands. Nästa organisation var den ideella föreningen SUF, Svensk Utlandsundervisnings Förening, som representerades av Tommy Isaksson, Cecilia Calais, Denise Jimenez Norrestad och Niki Orphanou. Man erbjuder tävlingar, stipendier och annat som är intressant för lärare utomlands, och för fördjupad information är det enklast att besöka SUF:s hemsida. Lars Bergman, avgående generalsekreterare på Sverige-kontakt, betonade igen att det är enkelt att söka kulturbidrag från föreningen och påminde om Stipendiefonden för Svensk Utlandsungdom – där finns pengar att söka mellan 1 februari och 30 april. Sofia Distans, med uppdrag från Skolverket att undervisa svenska barn som bor utomlands, berättade om sin verksamhet, och att de i samband med konferensen varit och besökt några av sina elever.

Dagens första föreläsning handlade om det systematiska förbättringsarbetet man genomför och fortfarande gör på Soldalskolan i Södertälje och talare var rektor Maria Källgren och förstelärare Isabel Manjarrés. Här har man gjort det som beskrivs som ett tillsammansarbete i personalen i nära samarbete med BUP, socialtjänsten, och fritidsgårdar. Med de 560 eleverna i fokus har de 66 anställda dragit åt samma håll för att åstadkomma förändring. Och att dra åt samma håll i svensk skola kräver en hel del – det är mycket som ska samköras och det är fullt förståeligt att presentationens powerpoints var fyllda till brädden med information och förkortningar. Skolan har bland annat ett ramverk för ordning och reda och en fast lektionsstruktur som alla gemensamt arbetar efter, med syftet att förbättra undervisningen. Grupperna är stora – 30 elever i varje klass – och som stöd finns elevhälsa, syv, utvecklingslärare, förstelärare och legitimerade lärare.

På svenska utlandsskolor ser situationen annorlunda ut, bland annat är man i viss mån befriad från kravet om elevhälsa. Men det finns alltid mycket att lära av varandra även om skillnaderna är stora och eftermiddagen ägnades åt diskussioner i studiegrupper. Dessa ägde rum på Skandinaviska skolan där Ingela Björklund är rektor och där det går 192 elever. Skolan grundades i slutet av 90-talet och har i dag även en finsk grupp.

Innan eftermiddagens samtal serverades lunch och här finns ingen skolrestaurang eller "bamba", som man säger i Göteborg, utan skolan använder puben som finns i

samma huskomplex som skolan. Så på dagen äter skoleleverna och på kvällarna är det "tjo och tjim" med öl och vin för en annan publik. Att en rektor på en utlandsskola måste se möjligheter och inte hinder blir ofta ganska tydligt.

Innan middagen på kvällen blev det säkert sol och bad för de allra flesta eftersom det var cirka 25 grader under hela helgen.

Middagen på kvällen med mycket mat och dryck avslutades med spontan dans. Så det blev lite "tjo och tjim" även här.

Det blev söndag och det blev stor frukost med allt från churros, pannkakor och korvar till frukt och champagne för den som ville ha. Ny busstur till kyrkan och där väntade universitetslektor Åsa Hirsh och ett föredrag med rubriken "bedömning och betygsättning". Hon pratade om att lärare måste samla och värdera information i såväl ett formativt som ett summativt syfte. GY25 kommer att innebära ett fördjupat lärande med en mer långsiktig bedömning, menar hon. Frågan vad en allsidig bedömning är belystes och Åsa Hirsh talade också om hur man viktar det centrala innehållet. Det som återges här är bara en svag viskning av vad som sades under en dryg timma.

Tillbaka med buss till skolan och lunch och sedan avslutande diskussioner kring föreläsningen. I den lilla parken bakom skolan överlämnade Ingela Björklund stafett-pinnen till rektorn för skolan i Fuengirola. Där blir nästa soliga konferens.

text: Eva Hedencrona

Åsa Hirsh pratar bedömning.

Stafett-pinnen går till Svenska skolan i Fuengirola.

Ett steg in i centrum

Sverigekontakts fortbildningsdag i London

*"I am still confused, but at a slightly higher level!
Ja, svensk litteratur av idag och nutidens svenska språk
do confuse me – och det leder till en känsla av
att sitta i förskingringen."*

Ovanstående ord kommer från en av deltagarna på fortbildningsdagen som Sverigekontakt anordnade i London i början av september. Det kan säkert gå fort att känna sig distanserad från Sverige och svenskan trots alla möjligheter till kontakt och information som finns i dag. Man hamnar någonstans i mitten – varken här eller där. Kanske kunde denna fortbildningsinsats utgöra ett litet steg närmare Sverige och det svenska språket?

Den vackra salen i Svenska kyrkan gav en fin och passande inramning till konferensen med mönster från Svenskt Tenn och böcker på svenska utspridda i lokalen. Till eftermiddagskaffet serverades också kanelbullar – och de var enligt utsago de bästa i hela London.

Lars Bergman, generalsekreterare i Sverigekontakt, berättade om föreningen

och uppmanade deltagarna att söka kulturbidrag. Skicka ett mejl till lars.bergman@sverigekontakt.se, beskriv vad du vill göra; det kan vara ett midsommarfirande, en sagostund eller ett teaterbesök. Du får svar omgående. Lars Bergman tipsade också om Stipendiefonden för Svensk Utlandsungdom där skolföreningar kan söka bidrag: www.stipfond.se

Petter Svärd, kyrkans församlingspedagog, presenterade verksamheten som funnits i London sedan 1711. Anna Yazgan från Sveriges ambassad i London tittade också förbi och hälsade på de cirka 20 lärare som deltog under eftermiddagen. Svensklärare är viktiga ambassadörer för Sverige, vilket hon också starkt betonade.

Arne Johnsson, bibliotekarie, litteraturkritiker och lyriker höll i två pass: ett om vuxenlitteratur och ett om barn- och ungdomslitteratur. Han fokuserade på senaste årets mest intressanta utgivningar och tematiserade böckerna efter innehåll. Ett tema var vårt sätt att leva och här nämndes bland annat Kerstin Ekmans *Min bokvärld*. Under

senare år har det kommit en del böcker av samiska författare och om samer, som Elin Anna Labbas bok *Far inte till havet*. Arne Johnsson tog också upp böcker som visar hur vi hänger ihop med varandra och hur livet flätar oss samman, ett exempel är Jonas Hassen Khemiris roman *Systrarna*. Och så fortsatte föreläsningen med en guidning genom främst skönlitteratur och de teman som författare idag väljer att skriva om. Deltagarna fick en diger lista med boktips att ta med. Dagen avslutades också med att de böcker som presenterats lottades ut.

Författare till barn- och ungdomsböcker skriver ofta på olika nivåer och för olika åldrar, och gemensamt är att man alltid tar barnets parti. Huvudpersonen möter ofta svårigheter av olika slag som hen ska övervinna. Detta görs i hästböcker, i böcker skrivna i dagboksform och i spänningsskildringar för att nämna några. Författare finns det många, riktigt många och tre av dem är Sofia Nordin, Petter Lidbeck och Kristina Ohlsson.

Sofia Tingsell, språkvårdare på Språkrådet, hade som rubrik på sitt föredrag "Vad händer med svenska språket?" Svenskan har fått ett nytt pronomen, "hen", /ä/och/ö/ har alltid uttalats med öppet för /r/ som i *hör* och *öra* men nu återfinns samma ljud i ord som *öga*. Det har kommit nya ljud; *chilla* och *guzz*. *Chilla* uttalas som engelskans *children* och *guzz* med samma ljud som i engelskans *zoo*. Ordföljden i bisats har också gradvis förändrats, "jag sa till dig att igår han stack", och nu hör man också "Hon är en lärare", precis som i engelska.

Kanske är detta grund för att bli förvirrad, eller varför inte bara nyfiken och mer observant, för det finns mycket spännande att både läsa och lyssna på. Dagen väckte många tankar och det märktes när deltagarna avslutningsvis minglade över ett glas vin eller två, ackompanjerat av chips och ostbågar.

Text: Eva Hedencrona

Svenska i skolan på Island

När Sverigekontakt i slutet av november besökte Island för att träffa elever som läser svenska och deras lärare hade vulkanen inte vaknat till liv än. Det gjorde den samma kväll som vi åkte hem. Men det blåste ordentligt, så det var behagligt att komma innanför dörrarna i det stora konserthuset vid hamnen, Harpa.

Där fick ett tjugotal elever träffa Sara Kadefors, författare och Martin Bagge, musiker och specialist på svenska visdiktare. På Island är danska det andra främmande språket elever lär sig. Om man har anknytning till Sverige, till exempel för att familjen har bott där, och kan tala och läsa svenska kan man få välja svenska i stället för danska i sin studentexamen. De elever som lyssnade på Kadefors och Bagge hade just denna bakgrund.

Sara Kadefors berättade att det tog tid för henne att förstå att hon ville bli just författare. När hon växte upp i ett litet brukssamhälle utanför Göteborg fick man inte sticka ut, utan var tvungen att vara precis lagom. Man kunde välja på att hålla på med en idrott eller ”hänga” vid kiosken. Hon gjorde bådadera, men det kanske inte var så roligt. Att så småningom hitta sin egen grej var roligare.

Martin Bagge sjöng och berättade om Taube och Bellman, med inslag från ytterligare några andra svenska musiker. Efter-

som många av eleverna inte har vuxit upp i Sverige var mycket av repertoaren obekant för dem, men det spelade inte någon roll – detta var hörvärt! Vid ett tillfälle pratade Martin Bagge om den isländska sagalitteraturen och ställde då frågan om detta var deras litteratur. Kände de sig som islänningar eller svenskar? Svaret var: båda!

Eleverna ombads också att komma med önskemål kring sin utbildning – finns det något de skulle vilja ha hjälp med för att göra svenskan ännu mer intressant? De erbjöds också att söka till sommarkursen på folkhögskola.

Senare på kvällen genomfördes ett program också för vuxna svensktalande med rimligt reseavstånd från Reykjavik. Sara Kadefors berättade nu om att bli äldre med allt vad innebär som den gråa utväxten och Martin sjöng vidare.

Dagen innan programmet på Harpa besökte Lars Bergman och Sofia Tingsell Sveriges ambassad i Reykjavik och talade om det uppdrag som Sverigekontakt har att specifikt stötta svenskundervisningen på Island. Det är inte självklart för alla elever som kan svenska att välja svenska i stället för danska. Språket erbjuds inte heller i alla kommuner och bor man utanför städerna är det alltid distansundervisning som gäller. Samma kväll mötte Sverigekontakt också Islands svensklärare, eller i alla fall många av dem. Vi tittade på läromedel och pratade om möjligheter till inköp av klassuppsättningar av

litteratur, samt kulturbidrag för att sätta ytterligare guldkant på elevernas svenskundervisning. Sverigekontakt besökte också ett par bibliotek för att undersöka utbudet av svensk barn- och ungdomslitteratur, och för att se hur bokdonationer skulle kunna göra störst möjliga nytta.

Text: Sofia Tingsell

Sara Kadefors och Martin Bagge

I Australien kan man välja att läsa svenska på gymnasiet

Australien är ett mångfaldigt land med nästan 200 olika nationaliteter och där 30% av befolkningen är födda utomlands. Detta innebär att många andra språk än engelska talas i hemmen. Modersmålsundervisningen bedrivs dock inte som den gör i Sverige, där modersmålet är ett skolämne och där modersmålsläraren kommer till elevens skola. I stället får föräldrarna själva kontakta modersmålsskolan, som organiserar kompletterande svensklektioner efter skoltid på kvällar och helger.

Det unika med Australien är att det sedan 1990-talet finns möjlighet att kunna välja svenska som gymnasieämne eller HSC, Higher School Certificate, som det heter här. HSC är ett examenssystem för gymnasieelever i New South Wales (NSW). Det är en kvalifikation som eleverna får efter att ha genomfört sitt sista skolar, Year 12, och det hjälper dem att komma in på universitet eller andra eftergymnasiala utbildningar.

I Senior High School, motsvarande andra ring på gymnasiet, väljer man ämnen att specialisera sig i. Matematik och engelska är obligatoriska ämnen och kan inte väljas bort. Man kan bland annat välja ett nybörjarspråk (Beginners Course), i ett av de så kallade världsspråken, som spanska, franska, tyska, kinesiska eller japanska, eller en fortsättningskurs (Continuers Course), om man redan har grunderna från att ha läst språk i årskurs 7–10.

HSC Swedish Continuers är en del av CCAFL, Collaborative Curriculum and

Assessment Framework for Languages. Detta är ett nationellt initiativ i Australien som syftar till att stödja och standardisera undervisningen av minoritetsspråk som talas i landet. För närvarande erbjuds 17 CCAFL-språk (uttalas /'kɑ:kɑ:'fel/), där svenska är ett av dessa språk och dessutom det enda nordiska språket. Genom CCAFL kan elever i flera delstater läsa språk som svenska, där kursinnehållet och bedömningsstrukturen samordnas och utvecklas i samarbete med andra utbildningsmyndigheter. CCAFL möjliggör att små men viktiga språkprogram kan bibehållas och erbjudas till elever över hela Australien med tillgång till språkinläring av hög kvalitet. I Australien erbjuds svenska som HSC Continuers-kurs i flera delstater och är tillgängligt för elever i NSW, Victoria och South Australia.

Eftersom CCAFL-programmet samordnar språkkurser mellan delstater, kan även elever i andra delstater ha möjlighet att läsa svenska via distansundervisning eller särskilda

arrangemang. Denna nationella samordning möjliggör att elever med intresse för svenska får tillgång till språkundervisning oavsett var de bor i Australien. Syftet med att erbjuda ett CCAFL-språk är att värdesätta elevers tidigare erfarenheter och språkbakgrund samt ge en rättvis och inkluderande språkundervisning som utmanar och stärker deras förmåga att kommunicera interkulturellt.

NESA, eller New South Wales Education Standards Authority, (motsvarande Skolverket i Sverige), är den myndighet som ansvarar för att fastställa och övervaka utbildningen i NSW. NESA skapar och reglerar kursplaner, inklusive språkprogram som HSC Swedish Continuers, samt bedömer och betygsätter elevers prestationer för att säkerställa kvalitet och rättvisa inom utbildningssystemet. I Sverige är det läraren som ansvarar för bedömning och betygsättning av elevernas slutbetyg i gymnasiet.

Under 90-talet, när CCAFL-språken

introducerades, befann sig Svenska skolan i Sydneys grundare, eldsjäl och dåvarande rektor, Marianne Eckerström Fancelli, på rätt plats och i rätt tid och lyckades etablera svenskan som ett fortsättningspråk på NESAs.

På Svenska skolan i Sydney har vi de senaste fem åren haft cirka 10–15 elever per år. Tack vare effektiv marknadsföring, ett gott rykte om goda resultat samt nöjda elever och familjer som sprider vidare fördelarna med att göra kursen, har gruppen i år vuxit till 17 elever, den största hitintills. Swedish Continuers är en intensivkurs på ett år; vi träffas under två timmar varannan lördag i centrala Sydney och via Zoom varannan onsdagskväll. Kursen erbjuds när elever går i årskurs 10. I provet ska eleven visa sina färdigheter i att skriva, tala, lyssna och läsa på svenska.

Kursplanen för Swedish Continuers uppdaterades 2023 och har nu ett nytt centralt innehåll och fokus. Syftet är att utveckla elevernas kommunikationsförmåga i svenska, fördjupa deras förståelse för

språk och kultur samt främja interkulturell medvetenhet. Genom kursen förväntas eleverna förbättra sin förmåga att uttrycka och tolka idéer, information och åsikter på svenska i olika sammanhang. Kursplanen syftar också till att ge eleverna en djupare uppskattning av svensk- och svensktalande kulturer, så att de kan utforska olika perspektiv och värderingar som formar identitet och samhälle i svensk-språkiga samhällen.

Kursen kräver att man har studerat minst 120 timmar svenska innan man börjar, vilket innebär att eleverna måste ha gått i svenska skolan i Australien under sin uppväxt och att man pratar svenska hemma med minst en förälder. Rent praktiskt betyder detta att eleven kan prata svenska flytande, läsa svenska texter och dessutom tolka hör- och läsförståelser.

Med slutprovet sitter eleverna vid två tillfällen och det delas upp i två delprov. Del ett är ett muntligt prov där eleven bedöms av en svensktalande examinator på NESAs. Eleven ska kunna tala i 12–15 minuter om ett självvalt ämne som hen har

fördjupat sig i under cirka 10 veckor. Under provet får man inte ha några anteckningar eller stödord utan ska kunna visa sin förståelse av två teman och kunna diskutera det från ett personligt, samhälleligt och globalt perspektiv. Alltså inte helt lätt.

För att Swedish Continuers ska kunna fortsätta som ett ämne, krävs att minst 15 elever i hela Australien läser kursen varje år. Om elevantalet sjunker till under 15 under en treårsperiod, får vi som svenskskolor en varning om att kursen kommer att läggas ner. Detta beror på tiden som läggs på att tillverka proven, spela in och rätta dem, allt detta görs i Australien.

Kursen öppnar upp möjligheter att kunna läsa på universitet i Sverige. Om man som utlandssvensk vill studera vid ett svenskt universitet måste man först göra Tisus-provet. Provet är betydligt svårare än ett Swedish Continuers-prov, men Swedish Continuers ger en god grund i svenska språket och förbereder eleven inför Tisus.

Text: Cecilia Smith, lärare i svenska och engelska

Det nya slagfältsmuseet

Invigning i Lützen

Dimman låg inte tät i Lützen den 6 november i år. Men det var ett lätt dis på morgonen. Den årliga minneshögtiden var både som vanligt, men också lite speciell.

I slutet av oktober invigdes nämligen det nya slagfältsmuseet där besökarna bland annat kan ta del av den spektakulära massgrav – 3,5 m x 4,6 m – som för några år sedan hittades och som lyftes upp i sin helhet. På museet kan man nu få information om de 47 soldater som begravdes där strax efter slaget. Där finns förstås även uppgifter om Gustav II Adolf, Wallenstein och Pappenheim och om själva slaget. Det är ett museum som är väldisponerat och på tämligen kort tid ger en helhetsbild av händelserna den 6 november 1632.

Stiftelsen Lützenfonden har sedan 1932

engagerat sig i Lützen och det viktiga minnesmärke som slaget utgör. Sedan 1980-talet finns det i ett av två timmerhus ett litet museum som på olika sätt visat dels slaget, dels vem Gustav II Adolf var. Detta mindre, ”svenska” museum har sedan det nya slagfältsmuseet kommit på plats blivit ett komplement till det större och har som tema främst att ge en bild av vem Gustav II Adolf var. Inredningen är ny och ger på ett lättillgängligt sätt en mångfacetterad bild av ”Lejonet från Norden” som kungen benämndes. Speciell information har tagits fram för att även barn och ungdomar ska kunna få behållning av utställningen. Kvinnan bakom det mesta arbetet i timmerhuset har varit Inger Schuberth som kan vara glad över en alltigenom lyckad ny musei-inredning.

Det som var ”som vanligt” var högtidlighållandet av kungens dödsdag. Klockan 10.00 var det gudstjänst i kyrkan i Meuchen – den plats dit Gustav II Adolf fördes direkt efter slaget och där man påbörjade bland annat tvättning av liket. Därefter tog sig deltagarna till minnesplatsen vid slagfältet där en sånggudstjänst

inleddes en halvtimme senare. Kapellet från 1905 – bekostat av Oscar Ekman – fylldes av personal från Sveriges ambassad i Berlin, från Victoriaförsamlingen i Berlin, höga militärer från Sverige, Tyskland, Finland och Estland, samt politiker, historieintresserade, bofasta i Lützen och ett femtontal elever från Hvitfeldtska gymnasiet i Göteborg, som var på språkutbyte i Tyskland.

Efter det vidtog kransnedläggning vid den sten som markerar platsen där kungen dödades. Före det traditionsenliga tårtkalkaset på kafé Rote Löwe i centrala Lützen fanns möjlighet för deltagarna att få en guidad visning både i det nya större slagfältsmuseet och i det mindre, svenska museet. Dessa två ligger ett knappt hundratal meter från varandra och är båda en del i den biljett man löser vid inträdet. Även kapellet ingår i museibesöket.

På Rote Löwe serverades inte bara kakor och tårtor detta år, utan även en värmande köttsoffa. Flera tal framfördes – avgående borgmästare tackade för de gångna sju åren, en tysk general talade klarspråk om betydelsen av traditioner, en svensk ambassadtjänsteman talade om bland annat Sveriges inträde i NATO och vikten av samarbete. Ja, det var ett gemytligt avslut på en innehållsrik dag.

Om någon av er historieintresserade inte har varit i Lützen, lägg in ett stopp söder om Leipzig under er nästa tur i Mellaneuropa. Är ni inte historieintresserade, så kan ni ju bli – det är aldrig för sent.

Text: Lars Bergman

Till vänster: kapellet. Till höger: kransnedläggning.

Samling i kapellet

Gustav II Adolf i svenska museet

Massgraven

Tårtkalas på Rote Löwe

Det handlar om att leva

Anteckningar om litteratur

*Det som händer nu
– just nu –
är förbi på en sekund.
NU blir FÖRR
och SEDAN blir NU
och hela livet
bara rusar förbi.
Själva springer jag efter
med andan i halsen.
(Kaj Beckman)*

Jorden snurrar, det är november och dagarna blir alltjämt allt kortare. Det är som att ljuset och mörkret är en plastisk massa där delarna bubblar och sjuder, växer och krymper för att försöka behålla ett jämviktsläge. Så kan det ju också vara att uppleva tiden. Jag är inte ensam om att minnas barndomens somrar och vintrar som oändligt långa medan jag nu inte tycker det var alls länge sedan jag tog fotona på mina dåvarande arbetskamrater under ett julfika 2014. Vad har hänt däremellan? Eller rättare sagt: vad har inte hänt däremellan? På köksbordet ligger en av höstens nya böcker, *Tid för poesi*, en fantastiskt fin antologi, en pendang till antologin *En bro av poesi* från 2021. Bägge två är utgivna av Svenska Akademien och En bok för alla, och för idé och urval står Ann Boglind och Anna Nordlund.

Medan *En bro av poesi* riktade sig mot barn i lågstadiet, och den ska delas ut till alla femteklassare. Den finns förstås också att köpa i bokhandeln.

Många tänker nog på ordet ”antologi” som något man lämnade efter sig när skolan var över. En och annan teckning på sidorna, understrykningar och markeringar där läraren påpekat något, illa medfarna pärmar efter alla transporter i ryggsäcken: dikterna i de böckerna fick sannerligen vad de tålde och en hel del av deras läsare återkom sällan eller aldrig till den sortens litteratur, till dikten, lyriken, poesin. Kan-ske beror sådant i mycket på presentationen av texten, om den enbart känns som läxa, alltför instrumentell, som något som bara ska läras in men aldrig känns som något som handlar om hur det är att vara människa. Det kan vara läraren, det kan vara boken som sådan, det kan vara vad skolsystemet lägger vikt vid, hemmet,

föräldrarna, du själv som ser till att det blir så.

Vad är det i dig som gör att du påverkas, kanske till och med skakas i grunden av en text, tar den till dig och bär den med dig under lång tid, från barndomen och under resten av livet?

Det är nog allt det där sammantaget jag nyss skrev. Men där finns också även *tiden*, att du ser till att den lilla stunden finns mellan allt det andra. Det kan vara som att stanna till en stund vid balkongfönstret och betrakta himlens otroliga färger eller månen som för var kväll blir allt större och rundare. Det behöver inte märkvärdigare än så, men inte heller mindre, för att känna det märkvärdiga. Som den finlandssvenska poeten Solveig von Schoultz skrev i dikten ”Gungan”:

*Var inte rädd
när gungan tar allt starkare fart
länge nog fick du dröna
med tårna mot varm mark
shjärna inte emot
ta fart
böj dig framåt i gungan*

*var själv
övertäckning för vinden.*

En recensent, Ludvig Hertzberg undrade i Svenska Dagbladet (27 oktober 2024) om detta verkligen var något för dagens elva-åringar, och testade på sin son – med resultatet att sonen verkligen tog sig an boken och dikterna, läste, tyckte om och diskuterade. Människan är en förunderlig varelse, vi ska aldrig tro att vi kan förutsäga allt om oss!

Här finns låten ”Goliat” av artisten Laleh, Karin Boyes ”Från en stygg flicka”, Israel Holmströms ”Epigram över Karl XII:s hund”, Carl Jonas Love Almqvists rysare ”Häxan i konung Karls tid”:

*Här uppå berget ligga gummans svarta knotor:
hon, som i våras här brann uppå bål.
Nu skall du få höra sagan om röda elden:
höra huru gumman i bålet satts, att brinna.
Gumman, hon tog vita stickor av furu.
Men sina stickor satte hon i en mur.
Sakta hon steg till muren och ur stickorna
darrhant mjölkade hon åt barnena små.
Men utur rika prästens ko var den söta mjölken. –
Barnena fungo stå vid modrens bål.*

Allt det här är illustrerat av en mängd olika konstnärer i olika stilar, till en, ja vad ska jag kalla den, en fin bok. Inte uppnäst ”fin” men fin i betydelsen att jag vill återvända, hitta nytt och överraskas – lite av en pralinask där jag inte först kollar på locket efter vilka smaker det är utan låter det som blir bli.

Det var mörk morgon när jag började skriva, nu lyser solen, himlen är blå med lätta vita skyar och jag ska strax sluta men bladdrar i alla fall. Så ligger Maria Wines ”Nu har regnet kommit åter” uppslagen:

*Nu har regnet kommit åter
men låt det regna regn
i många regniga dagar
Jag vet
detta regn är varken
höstregn eller vårregn
eller snöblandat regn
det är ett stilla smärtsamt regn
som faller därför att det måste falla
Så låt det regna regn
i många regniga dagar:
när regnet regnat färdigt
står ju solen alltid beredd
att berätta nya sagor*

Året drar sig mot sitt slut, ”blommorna sover i fönstret och lampan störrar ljus”, som Gunnar Ekelöf skriver. Året har femtiotvå veckor, *Tid för poesi* har femtiotvå dikter. Så varför inte, som bokens redaktörer föreslår, läsa en i veckan. Låt boken ligga framme på köksbordet, läs ett par minuter varje lördagsmorgon och gå sedan vidare ut i livet, tiden.

Arne Johnsson är poet, litteraturkritiker, bosatt i Örebro. Han har tidigare i många år arbetat som bibliotekarie vid Lindesbergs bibliotek. Arne Johnsson har ofta medverkat vid språk-dagar och konferenser arrangerade av föreningen Sverigekontakt och/eller Svenska Institutet. Han skriver regelbundet om poesi och annan litteratur i Sverigekontakt.

Spårk, Tisdag och grodan ro

Om språkfel och otur

När man skriver blir det ibland fel. De allra flesta skribenter föredrar att de felena är rena skrivfel, att man snubblat över tangenterna. Det kan visserligen ge ett lite slarvigt intryck, men ingen läsare tror att skribenten inte vet att *hatt* stavas utan *f* eller att *sill* inte stavas med *l*.

Betydligt värre är det om man har gjort fel på ett sätt som skulle kunna leda läsaren att tro att man faktiskt inte vet bättre. Om man stavat fel till något svårt: *apropå*, *majonnäs*, *etikett*. Det blir allt mindre av ett problem: rättstavningsprogrammet slår till och fixar svåra felstavade ord, i alla fall om de ligger någorlunda nära originalstavningen. Man kan också tro att något heter på ett annat sätt än det gör, och det rör inte rättstavningsprogrammet på. Man skulle kunna råka skriva att någon *gör ett brott* (heter det inte *begår ett brott*?) eller att man vill *komma till bukt med* ett problem (*få bukt med!*).

På sätt och vis är små avvikelser från standarden helt oviktiga. Folk förstår ändå. Men det ger eventuella meningsmotståndare vatten på kvarnarna. Någon som inte kan skriva rätt kanske inte heller kan tycka rätt?

Anna Heumann på Örebro universitet har skrivit en avhandling om språkpolisering på sociala medier. Det visar sig att språket inte alls håller på att förflockas och förfelas av att "alla" använder det "hur som helst". I stället är det många som rättar andra. Ofta påpekas felet också av flera följare i kommentarsfälten. Alla vill visa att språkfel inte kan accepteras.

En speciell typ av fel är att citera någon fel. Det vet alla att man inte får. Journalister är nog och den som skriver vetenskapliga texter måste ofta skriva om sin text på långa och krångliga vägar för att kunna passa in ett citat utan att bruka våld på det. Och alla har vi gjort fel. Vi har skrivit för

fort och skrivit *spårk* istället för *språk*. Vi har råkat skriva *Tisdag* istället för *tisdag*, eller så trodde vi att det hette *grodan ro*, när det heter *godan ro*. Det känns kanske lite dumt.

Men de finns de som har haft en sämre språkdag på jobbet. På Vasaplatsen i Göteborg står en obelisk, rest till minne av publicisten och antinazisten Torgny Segerstedt. På sockeln står ett citat:

"De fria fåglarna plöja sin väg genom rymden. Många av dem nå kanske ej sitt fjärran mål. Stor sak i det. De dö fria."

Det är bara det att det Segerstedt en gång faktiskt skrev var (min fetstil):

De fria fåglarna plöja sig väg genom rymden.

Det är ingen större skillnad, skulle man kunna säga. Men nu skrev han ju det han skrev och då är det det som ska stå. Och, olyckligtvis, nu står fel sak hugget i sten. Det går inte att högerklicka och välja ett bättre alternativ. Lösningen blev den på bilden till höger, till tröst för oss alla som sluntit på tangenterna, trott fel eller skrivit av citatet slarvigt.

Text: Sofia Tingsell

Bild: Erik Bengtsson

Kvarlevorna efter Gustav II Adolfs återfärd till Sverige

Del 2

Efter slaget vid Lützen den 6 november 1632 fördes den döde svenske kungen Gustav II Adolf till kyrkan i Meuchen och förbereddes för transport till Weißenfels. Detta behandlade vi i föregående nummer av Sverige-kontakt.

I detta nummer går vi in på vad som hände i Weißenfels och färden vidare efter orterna Pegau, Borna och Grimma för att till slut nå Eilenburg.

Den kalla och blöta novembernatten letade svenskarna efter sin stupade kung, och till slut hittade de honom. Han hade dött av en skottskada mellan höger öra och öga, men hade också andra sår: ett knivhugg i ryggen och ett skott i sidan, två kulor i armen och en i ryggen, vilket gav upphov till vilda rykten om förräderi. Han låg naken på fiendens sida under en hög med döda.

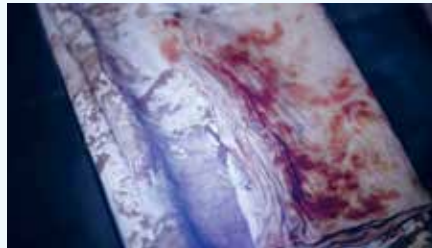

I Geleitshaus balsamerade apotekaren Caspaer Kenning kungen och tog bort inälvorna, vilka begravdes i klosterkyrkan i Weißenfels. Även konungens hjärta begravdes i kyrkan.

Undersökningar av den stupade kungens krigskläder i vapenhuset på Kungliga slottet i Stockholm visade att det riktade skottet från den kejserlige ryttaren i ryggen på kungen hade avlossats på nära håll (inte mer än 6 m). Skotten i ryggen, i vänster arm och hugget med stridshuggaren kunde bevisas utifrån märkena i kläderna.

I Livrustkammaren i Kungliga slottet i Stockholm finns en duk som är befläckad med blod som kommer från Gustav II Adolf. Bilden är från Livrustkammaren med licens.

Kungens svepklädsel finner vi liksom på Livrustkammaren. Kragen ingick i den svepdräkt som kläddes på den döde Gustav II Adolf efter balsameringen i Weißenfels den 7–8 november 1632. I svepdräkten ingick byxor, sveptröja samt krage och manschetter. Kragen omnämns första gången av apotekare Caspaer Kenning 1632. Kragen finns avbildad på kopparstick utfört i december 1632, där Gustav II Adolf ligger på lit de parade.

Skjortorna, trasiga av kulhål och värjstick, togs om hand och förvarades tills vidare av drottning Maria Eleonoras livgedingsguvernör, friherre Carl Soop.

I december beordrade kungens änka Maria Eleonora hovmarskalken Bernholz von Crailsheim att hämta kungens begravda hjärta från Weißenfels.

Maria Eleonora blev djupt berörd av makens död. Snart började rykten cirkulera. Kistan som Maria Eleonora följde med från Lützen till Sverige fick hela tiden vara nära henne. Kungens balsamerade hjärta förvarade hon i ett guldskrin som hängdes över hennes säng varje natt.

Maria Eleonora (1599–1655), prinsessa av Brandenburg, drottning av Sverige och gemål till kung Gustav II Adolf (Gustavus Adolphus). Okänd målare, finns på Kalmar slott.

Den 10 november lämnade begravningsprocessionen Weißenfels. Den första biten av färden gick över sachsiskt territorium, och kurfursten informerades i detalj.

Stadsbefälhavarna längs vägen fick instruktioner att ta emot processionen på 1100 personer, för att ge dem mat och husrum.

Vägen genom Sachsen gick över orterna Pegau, Borna och Grimma mellan den 10 och 12 november.

I orten Pegau finner jag inget som direkt påminner om begravningsprocessionen. Däremot får jag ett tips från en äldre herre att det finns en Gustav Adolf-förening, och visst fanns det en förening.

En Gustav Adolf-stiftelse som firade sin 60-årsdag 1892, gav ut en skrift i Pegau om sitt firande.

Vidare till Borna som ligger i den södra delen av Leipzigs låglandsbukten och cirka 30 kilometer från Leipzig.

I Borna är intresset för 30-åriga kriget och Gustav II Adolf svagt. De hänvisade mig till Windischleuba slott som byggdes år 925. Besöket blev lika kort som slottets historia från 30-åriga kriget. Det brann ner 1632. Det var allt.

Jag styr mot orten Grimma i hopp om att finna spår efter Gustav II Adolfs sista färd hem till Sverige.

Ett stopp för denna procession var klosterkyrkan i Grimma, där kroppen lades ut offentligt på altarbordet fram till den 16 november 1632.

I och med jordreformen i Östtyskland 1945 blev staden Grimma ägare till klosterkyrkan – en extremt ovanlig situation. En gudstjänstlokal i kommunistiska

händer var en katastrofal omständighet under DDR-eran, eftersom en historisk kyrka var det sista som passade de lokala styret i det socialistiska stadskonceptet. Därför gjordes nästan ingenting under DDR och byggnaden lämnades åt sitt öde och därmed åt tyst förfall. Säkerhets- och renoveringsarbete utfördes inte under en lång tid.

Orgeln – skapad 1896 reparerades 1959. Men 30 år senare hade både orgeln och kyrkans inventarier försvunnit. När kyrkan upphörde 1975 var den heliga byggnaden i stort sett inte skyddad från inbrott och stölder. Och så hamnade de högkvalitativa orgelpiporna förmodligen hos DDR:s skrot-handlare, medan myndigheterna i Grimma och folkpolisen tittade åt ett annat håll.

Sommaren 1989 rasade de ruttna takbjälkarna på västra sidan in i långhuset. Före jul monterades resterna av taket ner och den svampiga veden brändes. Från och med då var kyrkan utlämnad åt väder och vind.

Idag finns ett litet märke kvar som skall påminna om att Gustav II Adolf låg där den 16 november 1632.

Mitt nästa stopp blev precis som Gustav II Adolf i Eilenburg. Även om staden till en början var förskonad från fientligheter, från 1631 och framåt var staden direkt inblandad i kriget och var en krigsskådeplats med förödelse och förstörelse i nästan tjugo år.

Den 26 och 27 november 1632 förvarades den svenske kungen Gustav II Adolf i världshuset "Zum Roten Hirsch" i Eilenburg. Detta stopp i begravningsprocessionen är ett av de bäst dokumenterade. Krönikören Jeremias Simon från Eilenburg skrev 1696:

Den 26 nov. Majestä. i Sverige / saligaste minne / död lik / fördes hit med en konvoj på 4000 man / tillbringade en natt i Kronhjärten ("Zum Roten Hirsch") / och visades för många människor / men följande dag ledde till Wittenberg (se nedan)

Målaren Ernst Albert Fischer fängade händelsen 1906 som visar det kungliga liket bredvid svenska officerare och soldater samt medborgare som tar farväl av hjältekonungen. Enligt traditionen stals svenskarnas krigskassa i form av flera tunnor fulla med guld samma natt som den svenske kungen kom till Eilenburg.

När man är i Eilenburg är det nära till

Düben så jag lämnar begravningsprocessionen för en liten avstickare till Düben.

Mitt i september 1631 förenades de sachsiska trupperna under Kurfurste Johann Georg I och den svenske kungens trupper i Düben för att tillsammans kämpa mot de kejserliga trupperna under Tillys befäl. Svenska kungar samlades till överläggningar på slottet Düben, där även Gustav Adolf övernattade. Till detta möte mellan de två arméerna i Düben är än i dag den minnessten som restes 1936 på kyrkogården i Düben, en påminnelse. Det så kallade kyrkogårdshörnet.

En liten, stående, granitsten med platt framsida och inskription: "Den 15 september 1631 ägde det personliga mötet rum på denna plats mellan de allierade protestantiska furstarna och Gustav II Adolf av Sverige och kurfursten Johann Georg av Sachsen. De allierade arméerna, omkring 38 000 man, ryckte fram härifrån till sin seger vid Breitenfeld." Resultatet av sammansmältningen av sachsarna och svenskarna blev Kejserliga habsburgska armén som under Tillys befäl deltog i slaget den 17 september 1631, med många sårade, döda och tillfångatagna som följd.

Offizier Johann Georg I. Sachsen mit Kurfürst Adolf v. Sachsen am 15. Sept. 1631 bei Düben.

Gustav Adolfs av Sverige var motståndare till slaget, Sachsen och Brandenburg. Gustav Adolfs av Sverige sade: "Om vi förlorar, kommer det att bli en krona och två spahattar på spel."

Några dagar senare ägde slaget vid Breitenfeld rum, mot den kejserliga kommandanten Tilly. Ur denna strid stod de allierade Sverige, Brandenburg och Sachsen ut som segrare.

Nu mot Wittenberg och nästa nummer av *Sverigekontakt* tecknar Sven Vindelstam.

Sagostund i Luzern och familjelördag i Zürich

I Luzern finns ett tjugotal svensktalande familjer. Kanske fler för det dyker hela tiden upp nya. Några flyttar hem till Sverige efter ett par år. En del av familjerna består av två svensktalande föräldrar, men de flesta familjerna är flerspråkiga där endast en förälder har svenska som förstaspråk. De är bofasta utan tanke på att flytta hem till Sverige igen. Barnen är väl integrerade schweizare, men med skillnaden mot andra barn att de inte bara växlar mellan schweizertyska och högtyska utan också växlar till svenska i sitt dagliga tal.

Svenska klubben Luzern är en förening som grundades 1997 med syfte att främja svensktalande kulturella aktiviteter och hjälpa svenskar i Luzern att bibehålla språk och traditioner och knyta kontakt med andra svenskar och svensktalande.

Svenska klubben har sedan 2015 en styrelsemedlem som är ansvarig för barn- och familjeaktiviteter. Under flera år träffades en grupp föräldrar och barn hemma hos varandra för att leka och sjunga. 2020 startade Svenska skolföreningen i Luzern med tre familjer som nu utökats till fem. Undervisningsgruppen som består av 10 barn i årskurs 1 till 5 träffas 90 minuter i veckan i ett klassrum på en lokal skola.

I Zürich-området finns uppskattningsvis 500 svensktalande familjer med barn upp till och med grundskoleåldern. Skolföreningen undervisar över 100 barn i Zürich, men det är långt ifrån alla familjer som kan passa in i svenskundervisning i barnens späckade aktivitetsscheman.

Familjelördag

Svenska kyrkan erbjuder sedan många år tillbaka barnsång flera gånger i veckan för barn 0–5 år. Denna höst startades konceptet Familjelördag för att även äldre barn ska kunna vara med och för att familjer som jobbar under veckan också ska kunna få ta del av sång- och sagostunder, umgänge med andra svensktalande föräldrar och de mycket viktiga komponenterna lek och fika. När schemat för höstens aktiviteter i Svenska kyrkan Schweiz lades tog jag på mig att ansvara för en familjelördag i september. Nu blev den ansvariga för oktober månads familjelördag sjuk, så jag sa ja till att ansvara även för denna.

Svenska på biblioteket

I Luzern finns det på biblioteket sagostunder på franska, engelska, tigrinja, kinesiska och några språk till. En gång om året ordnas en "Vorlesetag" då det läses sagor för alla åldrar på olika språk. Detta medverkade jag i för några år sedan och läste på svenska (man kunde anmäla sig genom barnens skola). När biblioteket sedan frågade mig om jag kunde ha regelbundna sagostunder på svenska tackade jag ja direkt. Att läsa några sagor för en nyfiken publik känns som den lättaste och mest tacksamma uppgift man kan ha! Nu är det tredje året jag tar mig en gång i månaden till biblioteket för en liten högläsningstund.

Denna lördag den 19 oktober kommer jag liksom de tidigare gångerna med en fullpackad ryggsäck och en fylld påse. Flaggan sticker ut ur ryggsäcken och i påsen tittar några gosedjur fram. En björn, Pippi, Pippis apa, en ekorre, Bamse. Jag möts av den fina skylten som biblioteket ställt fram där det på svenska står Sagostund på svenska. Välkomna! Bockarna Bruse skramlar i väskan under de hårt packade böckerna. Böcker är tungt. Det kommer fyra familjer vilket är rekord och det blir en liten ring med sju barn. Jag börjar läsa. Eftersom jag är barnsångsälkare och språklärare blir det alltid lite undervisning också (som att fråga efter ord genom att peka på bilder eller brainstorma kring olika teman) och några sånger som passar bra till sagorna (*Bockarna Bruse* är ett måste, likaså *I ett hus vid skogens slut* eftersom skogen nästan alltid blir temat i kombination med den årstid vi befinner oss i, och till *Bamse* måste det sjungas *Bamse. Mors lilla Olle* och *Ekornen satt i granen* är ju som sagor i sig. De kan även berättas och barnen får gissa vilken sång det är. Så blir det även denna gång och jag drar alltid över så det blir 45 minuter istället för 30.

Vidare

Ella, Nils och jag (Lukas har fotbollsmatch) äter lunch på favorit-thai-restaurangen på Bahnhof. Efter att ha ätit följer vi Nils till bussen och han ska ta sig hem själv, eftersom Ella och jag ska gå på Mamma-Miamusikal i Zürich på kvällen. Det är andra gången han åker buss själv och stolt trycker han in biljetten i stämpningsmaskinen på busshållplatsen. Tåget går 12.09.

Svenska kyrkan

12.51 ankommer vi till Zürich Hauptbahnhof. Till Svenska kyrkan tar man en spårvagn, ett tram som vi säger här, tre hållplatser till Beckenhof. Jag läser upp dörren och kliver in i den lokal dit jag första gången kom i januari 2000, då jag fick sova över där som 22-åring på väg till en snowboardtävling i Arosa. Då bodde jag i Lausanne och tävlade i snowboard runt om i Schweiz. Varje gång jag stiger in i kyrkans lokaler minns jag denna första gång i lokalen som också var min första gång i Zürich. Prästen Sören och hans fru välkomnade mig och berättade att de haft julgransplundring. Jag fick sova på en tältstäng i stora salen och nästa morgon när jag 05.30 gick hade de hängt en julgransplundringpåse på min snowboard. Vilket välkommande till Svenska kyrkan Schweiz!

Så var det då dags för den andra familjelördagen. Det droppar in familjer och Tomas och Carita är på plats för att hjälpa till med fikat. Det är en härlig stämning och det kommer flera familjer som aldrig tidigare varit i Svenska kyrkan. Jag kör min sång- och sagostund och efter fikasången rusas det till chokladbollarna som dukats upp i biblioteket. Varje rum har ett namn, stora salen, biblioteket, lekrummet, som även kallas barnrummet och körrummet. Jag räknar hur många som är där för det vill kyrkoherden ha till statistiken: 7 vuxna och 13 barn. Inte jättemånga men det blir ändå ganska mycket disk som måste fixas, tur att Carita och Tomas hjälper mig! Jag delar även ut flyers och berättar om kyrkans julbasar som snart kommer att gå av stapeln. För tredje året i rad är jag med i planeringsgruppen och det blir sjunde året jag hjälper till på själva basaren.

Svenska kyrkan har alltid känts viktig för mig, men ännu viktigare i Schweiz eftersom det här blir en kombination av kyrka och Sverige. Folk är öppna och folk vill träffas och folk vill ha svensk kyrka och gemenskap. Jag är glad att få tillhöra Svenska kyrkan Schweiz och med samarbetet med föreningar såsom Svenska klubben och svenska skolföreningen fulländas min schweiziska vardag. Denna lördag den 19 oktober med intryck både från Luzern och Zürich och med viktiga möten med svensktalande familjer glömmar jag inte i första taget!

Text: Åsa Nyfeler

Sverige gynnas av att fler studerar utomlands

Internationella erfarenheter berikar inte bara enskilda studenter, utan även lärosätena och Sverige i stort. Trots det väljer allt färre svenskar att studera utomlands. Intresse finns, men också alltför många hinder.

Den svenska regeringen har gett flera myndigheter i uppdrag att öka sitt arbete för att attrahera internationell spetskompetens till Sverige. Detta är angeläget i en tid då konkurrensen om den globala kompetensen blir allt viktigare och två av fyra företag bedömer att kompetensförsörjning är deras största tillväxthinder.

Internationalisering inom högre utbildning och studentmobilitet utgör en viktig del i detta arbete. Sverige behöver inte endast locka internationella toppstudenter, utan myndigheter och lärosäten behöver också arbeta aktivt för att få fler svenskar att studera utomlands. Utlandsstudier medför värdefull internationell kompetens som bidrar till att stärka den svenska konkurrenskraften.

Post-pandemisk data visar att Sverige ligger på bottennivå i jämförelse med andra europeiska länder. Under 2022 hade endast Danmark, Polen och Spanien lägre andel utlandsstudenter än Sverige enligt statistik från UNESCO.

Enligt regeringen är studentmobilitet en viktig drivkraft för att öka kvalitet inom utbildning och kan bidra till ovärderliga

erfarenheter av stor nytta på både individ- och samhällsnivå.

När studenter väljer att stanna hemma går Sverige miste om personer med interkulturell kompetens och internationella kontakter. Lärosätena påverkas också negativt. Det finns fortsatt ett stort intresse för inresande studenter att studera vid svenska universitet och högskolor, men när allt färre svenska studenter eller forskare väljer att avlägga sina högre studier utomlands går Sverige miste om att attrahera internationell kompetens då lärosätena behöver sträva efter en balans mellan in- och utresande studenter.

Bommade målet 20 procent 2020

För 25 år sedan beslutade EU-ländernas ministrar för högre utbildning att minst 20 procent av universitets- och högskolestudenter inom EU bör ha studerat en del av sin utbildning i ett annat land, och målet fram till 2030 är minst 25 procent. Coronapandemin påverkade detta mål i grunden av förklarliga skäl, men Sverige har inte återhämtat sig utan andelen utlandsstuderande har minskat under lång tid enligt siffror från CSN. Under de senaste tio åren har andelen utlandsstudenter minskat med en fjärdedel, och redan då tillbringade endast 14 procent av de svenska studenter som tog examen en del av studietiden utomlands enligt Universitets-

kanslersämbetet. Antalet har minskat för både utbytesprogram och för så kallade free-movers, det vill säga studenter som ordnar sina utlandsstudier på egen hand.

Svenskar i Världens och Swedish International Students and Alumnis rapport "Hur får vi ut var fjärde svensk student på utlandsstudier?" från 2020 uppmärksammade att de låga siffrorna inte beror på svenska studenters ointresse, utan på bristande arbete med att riva hinder och skapa förutsättningar för utlandsstudier. Det finns mycket att lära från de svenska lärosäten som skickar flest studenter utomlands, och flera av de rekommendationer som uppmärksammades i rapporten för fyra år sedan gäller – lika mycket då som nu.

"Det är viktigt att vi är många som drar åt samma håll så att fler väljer att studera utomlands. Svenskar i Världen drar sitt strå till stacken genom att peka på faktiska åtgärder som både lärosäten och regeringen samt berörda myndigheter kan göra", säger generalsekreterare Cecilia Borglin på Svenskar i Världen.

Svenskar i Världen är en ideell och politiskt oberoende organisation som arbetar för att stödja utflyttande och återvändande svenskar. Organisationen är också en remissinstans och bedriver påverkansarbete till nytta för de 685 000 svenskar som arbetar, studerar eller bor utomlands. Organisationen utger utmärkelsen Årets svensk i världen. Mer information på www.sviv.se. Svenskar i Världen finns även på Facebook, Instagram, Twitter och LinkedIn.

Europeiska språkdagen

De senaste två och ett halvt åren har påverkat många sfärer i Ryssland. Tolkar och översättare har haft svårare att anpassa sig till det nya livet, precis som högskolor och kurser som fått uppleva en verklighet där många språk anses vara inaktuella. Vad är meningen med att utbilda lärare och översättare i finska eller nederländska när chansen att de kan få jobb är nästintill noll? Om utbildningsinstitutioner fortfarande är fungerande så har de väldigt svårt att locka nya studenter. I en sådan situation kan det verka märkligt att anordna dagen för europeiska språk, men det är precis det som hände i september.

Egentligen är europeiska språkdagen ett internationellt begrepp. Den här temadagen instiftades 2002 för att väcka intresset för språkinläring. I Sverige anordnas årligen ett digitalt språkcafé, men i Moskva valde man att hålla en hel festival.

Tidigare höll man på i två dagar, men i år fick man nöja sig med några få timmar. Det som också var annorlunda den här gången var valet av lokaler: i stället för en enda större högskola eller läroverk föredrog man två platser, ungerska kulturcentrum och det spanska Instituto Cervantes. De två organisationerna förfogar över lokaler som inte är speciellt stora men som bara ligger en kvarts promenad från varandra. Det var därför det hade bestämts att språkrelaterade aktiviteter skulle hållas på de båda institutionerna.

Språkdagen är vanligtvis rik på händelser, och detta år var inget undantag. Här kan man hitta en ny kurs eller skola, träffa utlänningar, utbyta böcker som ofta erbjuds av utländska företag och ambassader samt lära känna spännande fakta om andra länder. Det anordnas frågesporter, tävlingar, filmvisningar och föredrag – allt av personer som ägnat sitt liv åt lingvistiken.

Barn är alltid önskade besökare på en sådan festival. I år hade grekiska, italienska, spanska, portugisiska och franska kulturcentra förberett ett speciellt program för de yngsta. Barn upptäckte till

exempel att de redan kunde en hel del ord på dessa språk och fick lära sig om de viktigaste sevärdheterna och vissa roliga traditioner som finns i de här länderna.

En av höjdpunkterna brukar vara så kallad Speak Dating – en språklig motsvarighet till Speed Dating. Det gemensamma är att man får några minuter på sig för att prata, men i stället för att förföra en eventuell framtida partner ska man fokusera på att öva på språket. Det går ut på att man under några minuter får samtala med någon som har det främmande språket som modersmål.

Ämnena kan variera – det är upp till deltagarna att komma överens om något. Oftast förväntas dock utlänningen att anpassa sin språknivå och delvis sina intressen till sin samtalspartner eftersom det saknas krav på hur bra personen ska vara på att tala ett främmande språk. Under åren har språknivån varierats från totala nybörjare till mycket avancerade pratare.

De ansvariga för småprat på svenska under Speak Dating är i regel de anställda på Sveriges ambassad. Det har till och med hänt att självaste ambassadören har varit med och hälsat de pratvilliga välkomna. Att få en så sällsynt möjlighet är oftast ett mycket uppskattat tillskott under de europeiska språkdagarna.

Antal representanter för språkundervisning varierar från år till år. Den här gången kunde man bekanta sig med 23 europeiska språk, bland annat svenska. Eftersom huvudsyftet är att få folk intresserade av främmande språk ser man till att hålla visningslektioner med erfarna lärare. Under årens lopp har deras innehåll förändrats väsentligt: tidigare räckte det exempelvis med några hälsningsfraser och kanske en eller annan rolig tungvrickare ("sju sjösjuka sjuksköterskor" var nästan ett måste hos svenska lärare).

Nu finns ju allt detta däremot lätt tillgängligt på nätet och lockar inte längre språkintresserade. Idag förväntas lärare leverera mer underhållning: spel och lekar, kortare klipp samt spännande fakta om kulturen och mindre kända traditioner är positivt mottagna. Läraren i polska berättade om det polska köket, medan experten i irländska delade med

sig av oskrivna beteenderegler på irländska pubar. På svenskleksktionen fick man höra om den svenska mentaliteten och skillnader i reaktionerna mellan svenskarna och ryssarna.

Det var många besökare som konstaterade att sådana möten och evenemang ofta är deras enda möjlighet att få träffa "äkta utlänningar" nuförtiden. Att europeiska språkdagen ändå lever kvar och drar stor publik oavsett politiska relationer mellan länderna och låga chanser att resa till vissa platser kan inte vara annat än glädjande. Det är ju nyfikenheten på livet utomlands, intresset för andra kulturer och längtan att lära sig nya språk som i slutändan hjälper oss alla att inte tappa hoppet och se ljuset i slutet av tunneln...

Text: Julia Antonova

Två sverigefrämjare

En bro mellan Sverige och Spanien

Sverigefrämjare Fredrik Norrbin, styrelseordförande för Svenska Skolan på Mallorca

För knappt femton år sedan hade Fredrik Norrbin aldrig varit på Mallorca. När partnern Linda föreslog att de skulle lämna Stockholm för ett år och ta ut föräldradagar tillsammans på just Mallorca, tyckte Fredrik att det var en riktigt bra idé. Den här idén permanentades och idag finns inga planer på att återvända till Sverige. Då, 2011, fick den lilla flickan börja på en spansk guarderia, en motsvarighet till svensk förskola, och den stora flickan fick plats på Svenska Skolan på Mallorca.

Det var just på Svenska Skolan och på det första föräldramötet som allt började. Man ville få folk att engagera sig i föräldraföreningen men det var ganska tomt på uppsträckta händer. Fredrik kände annorlunda och ville gärna hjälpa till och på den vägen är det.

Ordförande

År 2016 blev han styrelsens ordförande och han och övriga medlemmar i styrelsen kände tidigt att de måste hitta en stabilare driftsform. Eftersom barn och därmed föräldrar kommer och går, med 25–30% nya barn varje år blir stabilitet extra viktigt. Samtidigt ligger skolan i Spanien men styrs av lagar och förordningar i Sverige. Det gäller med andra ord att bygga en bro mellan två samhällen, menar Fredrik. Han ger som exempel på den lite trixiga situationen att skolan tidigare inte hade någon kreditvärdighet och då fick han själv skriva kontrakt med leverantörer av datorer, vilket inte är en uppgift en privatperson vare sig vill eller ska ha.

Samarbete

Idag drivs skolan i bolagsform utan vinstintresse och samtliga i styrelsen arbetar ideellt, och rektor Therese Lottini är adjungerad i styrelsen. Den tidigare ägaren har köpt skolhuset och hyr ut det till skolan idag. Skolan är alltså bolagiserad och den här strukturen fungerar fint, menar Fredrik. Men det skulle naturligtvis aldrig gå om vi i styrelsen inte var en sådan tigt grupp med ett riktigt bra samarbete, poängterar Fredrik. Han lyfter också fram personalen och hur viktigt det är att vara en transparent organisation där alla kan synas och höras – utan bra lärare, ingen fungerande undervisning.

Det märks att Fredrik är stolt över “sin” skola och han menar att man fått ett kvitto

på att allt löper på bra. Barnen stannar länge, lärarna är behöriga, och undervisningsgrupperna är små. Rena drömmen om man jämför med situationen i Sverige. På gymnasiet samarbetar man med Hermods för att eleverna ska få möjlighet till gymnasieexamen. Förutom svensk heldagskola har man kompletterande svenska och extrakurser i spanska. Det är idag lång kö till skolan och man skulle gärna ha större lokaler men det faller på tillstånd och ökade kostnader.

Tre ledord

Fredrik säger att hans uppdrag varierar i omfattning; ibland är det mycket och ibland

är det ganska lugnt. Han lyfter fram sina fantastiska medarbetare, Stefan Sundquist, Skolverkets representant, Therese Lottini, rektor och Anette Svensson, vice ordförande i styrelsen. Skolans tre ledord är fysisk hälsa, psykisk hälsa, och goda studieresultat, och bakom dessa står vi enade, betonar Fredrik.

Snart är skolan del av den spanska uppladdningen inför julen – när det svenska luciatåget skrider in i katedralen i Palma då samlas många svenskar och många spanska katoliker – mellan 1500 och 2500 personer dyker upp för att välkomna den stundande högtiden.

Text: Eva Hedencrona

En medalj till Marianne!

Sverigefrämjare Marianne Eckerström Fancelli, medgrundare av Svenska skolan i Sydney och mycket annat...

Om det är någon som rör sig i ljugets hastighet är det Marianne Eckerström Fancelli. Föräldrarna arbetade i resebranschen, pappan var halvfransk och man hade ett tyskt krigsbarn boende hos sig. Grundtanken i familjen var helt enkelt att man skulle resa, lära sig om nya kulturer och behärska så många språk som möjligt. Idag bor Marianne i Sydney och vägen dit har varit lång om man räknar i kilometer och innehållsrik om man tänker på erfarenheter och språkkunskaper. Första resan blev en språkresa och den gick till England och Frankrike, och när Marianne bara var 14 år bar det av till München.

Resor och studier

Trots alla resor hann Marianne ta studenten 1961 och ett antal år senare blev hon filosofie magister i moderna språk, statskunskap, konstvetenskap och pedagogik. Och just pedagogiken har ett eget kapitel i Mariannes liv. Hennes svensklärare under studenttiden var nämligen Dagmar Lange eller Maria Lang och när hon behövde vikarie, ja då var det Marianne som tillfrågades. "Jag ser en pedagog i dig", sa Maria Lang till henne och på den vägen var det, med anställning på Franska skolan i Stockholm. Eller kanske inte riktigt så. Hon hann med arbete som simultantolk på Lennart Bernadottes slott på Mainau, som reseledare i Italien, i Beirut och i Paris.

När hon 1970 fick erbjudande om tjänst som mässvärdinna på OS i München kom det kanske oväntade svaret från Marianne. Hon valde att tacka nej. Nu hade också Franco Fancelli dykt upp. Marianne hade i Stockholm fått uppdraget att lära en italiensvenska, och hade gjort sig föreställningar om hur denne man skulle se ut. De matchade inte personen som dök upp. En lång man som kunde höra hemma i Skottland, men en person som enkelt och lätt plockade upp svenska språket och under hela äktenskapet talade paret uteslutande svenska. Det blev fyra år i Italien och då dök möjligheten upp att bo i Australien. Det gillade Marianne. Där kunde paret leva under mer lika villkor och Marianne startade nu en egen verksamhet som bland annat innebar import av golfbagar. Mariannes konsultverksamhet höll i sig ett par år men sedan kom intresset att undervisa tillbaka.

Svenska skolan i Sydney

1978 blev Marianne medgrundare till Svenska skolan i Sydney och bidrog också till att verksamheten kunde få statsbidrag från Skolverket. De började med ett 30-tal elever och växte snabbt till runt 150 elever. Förutom att undervisa på Svenska skolan arbetade Marianne också som lärare inom det australiensiska skolsystemet med kurser i italienska och tyska. Tack vare det snappade Marianne upp möjligheten för svenska elever att tillgodogöra sig svenska i sitt High School Certificate (HSC), vilket innebär att svenska finns som ämne i den australiensiska skolan och att eleverna kan tillgodoräkna sig betyget. Marianne skickade in en ansökan för HSC, fick den godkänd, vilket inget annat skandinaviskt språk har fått. Möjlighet till betyg är ett incitament för att läsa kompletterande svenska men skolan i Sydney har gjort mer för att behålla sina elever. Redan 2001 började man med distansundervisning för lite äldre elever som fått andra intressen än att läsa svenska – och det har fungerat bra.

Under tiden i Australien gjorde familjen ett mellanspel i Kuala Lumpur och där fick Marianne en del viktiga uppdrag. Dels skulle hon, i ett uppdrag från det italienska

bolaget Olivetti, genomföra en utbildning i Singapore om design, dels introducerades under hennes tid IB-utbildning på den internationella skolan i Kuala Lumpur.

Tisus

Tillbaka i Australien blev hon involverad i TISUS-proven. Och nu skulle SWEA också komma till Australien, först till Melbourne och sedan till Perth. Men Sydney då? Där Marianne nu bodde igen. På hennes initiativ bildades SWEA SAC (Sydney, Adelaide, Canberra) som ett nationellt komplement till de två existerande avdelningarna.

Idag bor Marianne halva året i Stockholm och halva året i Sydney och barnen bor i Kanada respektive i England. Det säger sig självt att det blir en del resande.

Den 24 september tilldelades Marianne Eckerström Fancelli, Order of Australia Medal för sina tjänster för den svenska kolonin, det vill säga 46 års ihärdigt arbete. Och inte slutar det där! Marianne arbetar fortfarande som svensklärare – Maria Lang hade med andra ord helt rätt – och reser med jämna mellanrum världen över. Kanske är konferensen i Kuala Lumpur nästa stopp?
Text: Eva Hedencrona

Dialekten i Gammalsvenskby

Perfektum och pluskvamperfektum i dialekten, del 4

Denna artikelserie initierades tack vare Sverigekontakts ordförande professor Bo Ralph och Sverigekontakts generalsekreterare Lars Bergman som bad mig att skriva en artikel om Gammalsvenskby 2017. Det blev snart klart att det inte var tillräckligt att endast skriva en artikel, och att det egentligen krävdes en hel artikelserie om denna förunderliga by och dess språk.

Sedan, då jag tjänstgjorde som gästforskare vid Göteborgs universitet, kom jag att få arbeta med Lars personligen. Hans hjälp och råd har varit av oskattbar nytta för mig och mitt arbete. Tiden på Sverigekontakts kontor på Dicksonsgatan har efterlämnat oförglömliga spår i mitt minne. Det var där som jag påbörjade arbetet med att sammanställa ordboken och grammatiken för dialekten, vars snara fullbordande kommer sluta denna mångåriga cirkel. Lars, tack så mycket för din medverkan, tålmod och vänlighet!

Denna artikel fortsätter beskrivningen av dialektens grammatik. Materialet för den här studien kommer från intervjuer med dialektalarna: Lidia Utas, Melitta Prasolova, Anna Lyutko, Emma Utas och Elsa Kozenko. Lidia, Melitta och Anna talade dialekten flytande, och systrarna Emma och Elsa var så kallade »semitalare» (Lidia och Emma var inte släktingar, även om de hade samma efternamn). I del 1 gavs upplysningar om dialektens bildning av perfektum och pluskvamperfektum, i del 2 listades de verb som bildar perfektum med hjälpverben »ha» och »vara», del 3 handlade om ordföljd i satser med perfektum och pluskvamperfektum. Denna del ämnar att beskriva under vilka omständigheter som perfektum brukas i dialekten.

Anmärkningar om stavningen

Mina stavningsprinciper för dialekten förklaras i detalj i »Sverigekontakt», nr 1 (2018). Bokstäverna *ā, ē, ī, ō, ū, ä, ö, ū* betecknar långa vokaler; *ā* uttalas på samma sätt som svenskt *a* i *hand* (men långt); *ō* och *o* uttalas alltid som *å* i *år, fält*; *ū* och *u* som *o* i *bo, bott*; med *ū* och *ü* betecknas vokaler som uttalas som *u* i *hus, hund*, men det korta *u*-ljudet i dialekten är öppnare och uttalas med framskjutna, rundade läppar. Med *d, t, n* betecknas samma ljud som svenska *rd, rt, rn*; bokstaven *š* betecknar en konsonant som liknar tyskt *sch* i *Fisch*; *!* är »tjock» *l* (tungspetsen viks högt mot gommen, sedan sänks den ner snabbt och vidrör tandvallen en gång); *ŋ* uttalas som *ng* i *sång*; *x* uttalas som tyskt ach-Laut; *β, t, k* är oaspirerade; *g, y, tj* uttalas alltid som *g + j, s + j, t + j* och aldrig som i standardspråket. Det finns ingen tonaccent i dialekten; med ' betecknas frasbetoning. Bindestreck visar delar av sammansatta ord,

t.ex. *mann-folk* 'manfolk'.

Bokstavliga översättningar ges i vinkelcitattecken (»»).

Perfektets grammatiska innebörd: allmänna anmärkningar

Inom lingvistikens betraktas perfektum vanligen som hörande till den grammatiska kategorin av verbets **aspekt** (Latin: »syn, åsyn», till verbet *aspicio* 'betrakta'). För att göra det begripligare kan man säga att det som kallas verbets aspekt är någonting i verbets form som uppvisar hur talaren (eller skrivaren) betraktar eller uppfattar en viss handling, process eller tillstånd. Aspekt är alltså det i verbets form som »svarar» på frågan »hur?», »på vilket sätt?». Olika språk väljer att åtskilja olika faktorer i handlingar eller processer i sina grammatiker. Härmed menas det som måste uttryckas i ett visst språks grammatik. Det som gäller i engelskan kan vara fullständigt frånvarande i t.ex. ryskan eller svenskan. Till exempel, den som talar engelska skiljer mellan *I'm speaking English* och *I speak English*. Det är faktiskt två olika situationer som beskrivs (»jag talar just nu» och »jag talar överhuvudtaget, med ingen speciell syftning på »just nu»), och för engelsk grammatik är denna skillnad relevant, eftersom den måste uttryckas för att göra ett korrekt yttrande. Detta betyder att det är obligatoriskt att uttrycka denna skillnad. Det betyder också att om man ignorerar det eller inte är tillräckligt medveten om det, så blir yttrandet meningslöst eller konstigt. För att fortsätta detta exempel, om någon säger *I speak English* som ett svar på *What language are you speaking now?* kommer det att låta konstigt därför att – strängt talat – är *I speak English* inte ett svar på *What language are you speaking?* Dessa satser syftar på olika situationer, vilket gör att svarets utformning ses som oändamålsenlig eller – lingvistiskt talat igen – innehar ett **grammatiskt fel**. Man får inte bryta eller ändra det som är obligatoriskt i ett visst språk, och det är just därför som man måste lära sig grammatiska regler. I ryskan och svenskan och i många andra besläktade språk är distinktionen mellan »jag talar just nu» och »jag talar överhuvudtaget» inte gällande: dessa språk har inte utvecklat några grammatikaliserade uttryck för dessa

betydelsen yanser. Man kan naturligtvis lätt uttrycka dem, men inte med grammatiska utan med **lexikaliska** medel (t.ex. *Jag läser den här boken just nu*: »just nu» är en **lexikalisk ekvivalent** för den grammatiska betydelsen i *I'm reading this book*). Det innebär att verbets aspektsystem i engelskan, svenskan och ryskan är olika. Aspekt är ett fascinerande ämne. Det är också ganska svårt att beskriva eftersom olika språk kan vara ytterst sofistikerade med avseende på aspekt. Aspekt orsakar också många diskussioner inom teoretisk språkvetenskap. Språkvetarnas föreställningar är så olikartade att, exempelvis, inte alla skulle komma överens om att perfektum överhuvudtaget är en del av aspekt. Det som gör problemet invecklat är också att aspekt kombineras med den grammatiska kategorin **tempus**, dvs. det i verbets form som gör det möjligt att förstå **när** handlingen pågår (*tempus* är ett latinskt ord som betyder »tid»). När man säger *I'm reading* eller *I read* förstår vi **när** man läser: man gör det i »nue». Vi har alltså olika aspekter i dessa satser, men samma tempus. Ett mer komplicerat och diskutabelt fall är sv. *Jag läser en bok* och *Jag har läst boken*. Båda satserna beskriver det som pågår »nu» eftersom om man frågar till vilken tidsperiod handlingen hör, blir svaret »till nutiden»; verbets tempus är alltså presens. Men den första satsen beskriver en oavslutad handling och den andra avslutad. Det är följaktligen en aspektskillnad: aspektbetydelsen i den första satsen definieras som icke-perfektiv, i den andra som perfektiv. Satserna *Jag läste boken* och *Jag hade läst boken* skiljs inte åt med avseende på verbets tempus: båda syftar på förfluten tid. Men den andra satsen framhäver att handlingen var avslutad vid en viss tid, vilket skapar samma aspektskillnad. Detsamma gäller satserna *Jag ska läsa boken* och *Jag ska ha läst boken* (vid en viss tidpunkt). Det finns alltså tre tempus i svenskan: presens (till lat. *praesens* 'närvarande, existerande'), preteritum (lat. *tempus praeteritum* 'förfluten tid'), futurum (lat. *tempus futurum* 'framtid') och två aspekter: perfektiv och icke-perfektiv. Den perfektiva aspekten i presens kallas vanligen perfektum (från lat. *tempus perfectum* 'avslutad tid'). Den perfektiva aspekten i förfluten tid kallas pluskvamperfektum (bokstavligen »mer än perfektum»). För enkelhetens skull – särskilt i skolgramma-

tiken – säger man ofta att presens, preteritum, futurum, perfektum, pluskvamperfektum alla är olika »tempus». Det är kanske korrekt om vi betraktar en sådan sats som *Jag läser en bok* helt isolerat (tempuset är presens). Men om vi betraktar den i motsättning till *Jag har läst boken*, så kommer vi att se att dessa satser skiljs endast med avseende på aspekt.

Perfektums betydelse i Gammal-svenskbydialekten

Perfektum upptar ingen särskilt framträdande plats i dialektens grammatik. Min uppfattning är att det används när man vill framhäva relevansen av en avslutad handling, process eller tillstånd för den nuvarande situationen. Perfektum i dialekten betecknar alltså något som är avslutat och samtidigt förknippat med »nuet» (dess motsvarighet i engelskan är Present Perfect, *They have left*). Pluskvamperfektum har samma betydelse, men i förhållande till »dået», det förlutna (engelskans Past Perfect, *They had left when we arrived*). Det finns inga exempel på någon utbildad form för en fullbordad handling eller process som är förknippade med framtiden (engelskans Future Perfect, latinets futurum exactum, *They will have left when we arrive*). Man kan se att betydelsemässigt innehåller perfektet två olika komponenter. Den ena är att perfektum innebär att en handling, process eller tillstånd är avslutade, den andra är en länk mellan denna handling och en viss tidpunkt. Dessa är obligatoriska förutsättningar för att använda perfektum i dialekten. När man säger *Hēna här rai ägge būd* betyder det att handlingen *bū ägge* »lägga ägg» är förknippad med nutiden, dvs. nu har man ett ägg, hönan har lagt ägg. Hela sammanhanget i intervjun är *Hēna här rai ägge būd. A hōss väi[d]-de, än-on här būd? Fōve he, än-on kakklar* »Hönan har lagt ägg. Och hur vet du att den har lagt ägg? Därför att den kacklar». Kopplingen mellan den avslutade handlingen och nutiden innebär också att både handlingen och talsituationen hör till samma period, t.ex. *Ja här hēr arbeta min häila liffs-tiār* »Jag har arbetat här hela min livstid». Den obligatoriska karaktären av denna länk framgår av det faktum att perfektum i dialekten aldrig används med uttryck som syftar på det förlutna, t.ex. »igår», »förra året», »i somras». Jämför engelskans *I have never been to India* »i mitt liv», mitt liv fortsätter och därför omfattar tidpunkten »nuet» och *He* (en avliden person) *never was in India*: hans liv omfattar inte »nuet», därför skulle perfektum vara ogrammatiskt här.

Problemet är att det går att byta ut perfektum mot preteritum i dialekten i nästan alla fall där det förekommer. Jämför följande satser där talaren använde perfektum i en intervju och preteritum i en annan i en liknande kontext:

Perf.: *Smōle jār rai allt upp-brunne* »Skräpet (»smålet») har redan brunnit upp».

Pret.: *Smōle brann rai allt upp* »Skräpet brann

redan upp».

Perf.: *Katta jār po būde upp-sprunte* »Katten har hoppat upp på bordet».

Pret.: *Katta sprant upp po būde* »Katten hoppade upp på bordet».

Perf.: *Tom hōa edā räint-e gjūd üle kättan* »De har gjort rent i trädgården framför huset (»uti kätten») idag».

Pret.: *Üte kättan gjūd-dom edā räint-e* »I trädgården gjorde de rent idag».

Perf.: *Han lōva se de kuma, o komm änt. Kannske hār-e nōat skēdd?* »Han lovade att komma, men kom inte. Kanske har det skett något?»

Pret.: *Kō skēd-e? Kō skri-dom tēr?* »Vad har skett? Varför (»vad») skriker (»skriar») de?»

Perf.: *Īsn jār rai sundār-tēndest* »Isen har smält »sönder», dvs. fullständigt, det finns ingen is mer.

Pret. *Īsn lēnt rai upp* »Isen smälte redan upp». (Märk också den virtuosa användningen av verbpartiklar här! Detta är ett påfallande drag hos sådana kunniga dialektalare som Lidia Utas.)

Antalet sådana exempel kan lätt ökas: jag har valt särskilt uppenbara exempel. Det är inte givet att dessa par i det förra exemplet betecknar en handling som är relevant för nutiden och i det senare en som inte är relevant. För att förklara den här variationen måste vi ta i betraktande den grammatiska innebörden hos preteritet i dialekten. Låt oss fästa blicken på det här exemplet: *He tīd all stīgar fast, he snōd o tīd, o har all stīgar fast-tīd* »Det yrde snö för alla stigar igen, det snöade och yrde, och alla stigar har yrt igen». Frasen *he snōd o tīd* gör det inte klart om dessa processer avslutats eller om de är förknippade med nuet. Man bara vet att de ägt rum. När talaren antyder att ett visst resultat har uppnåtts ska en verbpartikel sannolikt användas, i detta fall *fast*: *he tīd all stīgar fast*. Om processen har uppnått sitt resultat och talaren speciellt vill betona att resultatet är relevant, används perfektum: *he har all stīgar fast-tīd*, dvs. vägarna är täckta med snö nu. Preteritums funktion är att visa att en handling eller process överhuvudtaget ägt rum. Preteritum kan användas med anslutning till såväl avslutade som oavslutade handlingar som har eller inte har uppnått sina resultat. Det innebär att preteritum i dialekten har inkräktat på perfektum när det senare betecknade avslutade handlingar. Det gör perfektums användningsområde inskränkt till situationer när talaren vill framhäva att en avslutad handling eller process är förknippad med nuet. Om det inte är viktigt för talaren, är preteritum sannolikare att användas, vilket har lett till att perfektum har blivit en marginell form.

En annan omständighet är en mycket aktiv användning av verbpartiklar. De konkurrerar med perfektum när man vill uttrycka att handlingen är avslutad. Jämför det enkla verbet *bind* »binda» och partikel verbet *bind fādes*, bokstavligen »binda färdigt»; *fādes* är partikeln (den är starkt betonad i frasen), dess använd-

ning anger att handlingen är avslutad, dvs. något är bundet. Användningsexemplen:

Tjōl de dranke ō-e, band ve stāinar titt »För att dränka det (ett fisknät), band vi stenar dit» (man konstaterar bara att man gjorde det utan att speciellt framhäva att handlingen är avslutad);

Ja band fādes ain bunt mā grās, de bāra häim ot gāite tjōl vintān »Jag band en bunt med gräs färdig, att hämta hem och ge till geten för vintern» (= jag har bundit en bunt...). Jämför också *brinn* »brinna», *brinn üt* »sluta brinna» och *brinn upp* »brinna upp»: *Māiādāil mado nōn kasta üt stikka, sošsān grāsse byrja brinn* »Kanske (»merendels») kastade någon ut en tändsticka så att gräset började brinna»;

He smōle brann rai üt allt »Det där »smålet» (avfallet, skräpet) brann ut redan» (= har brunnit allt upp);

Smōle brann rai allt upp »Skräpet har brunnit upp».

Det finns hundratals med sådana exempel. Särskilt ofta förekommande är partikeln *ō* (etymologiskt = sv. *av*): *blummsnas ō* »sluta blomma», *drunken ō* »drunkna» (och dö), *dämp ō se* »kvävas» (till döds), *rūttn ō* »ruttna fullständigt» m.m. Naturligtvis kan man använda perfektum tillsammans med en verbpartikel, vilket förstärker yttrandet:

Värke jār rai ō-brunne »Veden har redan brunnit just nu» (har brunnit helt och hållet);

Smōle jār rai allt upp-brunne »Soporna har redan brunnit upp»;

Ja tjēt unde gritiēn, o he värke jār rai üt-brunne, he gāvār häll inn kolār hāldār lägge värke tjōl, jār rai kallt üle stjūe »Jag tände under »grytugnen» (spisen) och den veden har redan brunnit ut, det behöver hällas in kol eller läggas till ved, det är redan kallt i rummet»;

Jār rai lōjatiār ija rāven änt vare, allt jār üt-brunne, üt-torkast »Det har inte varit regn en lång tid, allt har brunnit ut, »torkades ut» (har blivit fullständigt torrt);

Skjūt fast spāldē e gruba, jā-đo allt üt-brunne, he gāvār änt ija svalm māiār. Umm-e äntān jār üt-brunne allt, so kann-de dämp ō-de fron han svalmen »Stäng spjället i ugnen, allt har verkligen brunnit ut, det ger inget os mer. Om det inte har brunnit ut allt, så kan du kvävas till döds från »svalmen».

Ett annat medel för att betona att handlingen är avslutad är adverbet *rai* »redan», t.ex.:

Snjūen lēnt rai upp allan. Han smalt rai ō allan po jūde »Snön »lenade» redan helt. Den smälte redan »av» (helt och hållet) på jorden».

Även om verbpartiklar och ordet *rai* förekommer mycket ofta när man vill uttrycka att handlingen är avslutad, är de inte obligatoriska, dvs. de har inte blivit del av morfologin och förblir lexikaliska medel: lingvistiskt talat har de inte grammatikaliserats.

För att uttrycka varaktighet (t.ex. när man svarar på frågan »hur länge?»); jfr. engelskans Perfect Continuous, *It has been raining for an*

hour) används vanligen presens i dialekten:

Pappa liggär räi e taiga sjütte ör 'Pappa har legat i tajgan sjuttio år';

Klëna ligge räi löjäljäär 'Tvätten (»kläderna») ligger redan länge' (dvs. har legat länge; den ligger fortfarande i fatet);

Hon säiär, än-on räi kvëla-se fjörete-sjåks ör 'Hon säger att hon redan »kväljer sig» (lider sedan fyrtiotre år);

Edä blēsär vädäre häila däen 'Idag blåser vinden hela dagen' (= har det blåst hela dagen).

Här kan man också använda preteritum:

Vädäre blēst edä häila däen 'Vinden blåste hela dagen idag',

och perfektum:

Edä här-e blēst häila däen, kannskē lötär-e ö tjöl kvëldn de blēs 'Idag har det blåst hela dagen, kanske »låter det av» (slutar) blåsa till kvällen'.

Lås oss slutligen anföra några exempel på pluskvamperfektum. Formen förekommer inte ofta i den nutida dialekten, antalet exempel i mina intervjuer är 24 (21 med hjälpverbet hōa och 3 med vara):

“Kofëre hä-de ija tändär?” – “Än ja ska skrēv

ünde me, ko ja änt hāv gjūd. So bläi-dom argar o slū üt tändäre” 'Varför har du inga tändar? – För att jag skulle skriva under det som jag inte hade gjort. Så blev de arga och slog ut mina tändar' (ur en berättelse om 1930-talets repression);

Ja träänd ipet-e, som ja sole hāv fast-söüma, o gjūd-e po nitt allt, soßsom-e gehēs vara 'Jag sprätade upp det som jag själv hade sömmat ihop (»fast»), och gjorde om allt på nytt, såsom det borde vara';

He, som ja hāv boka de gära olljo-bollar, skär ja he 'sundär tjöl bitar 'Det som jag hade bakat att göra »olja-bollar» (klimpar), skär jag sönder i bitar';

Tässn vintän vär-e varmt, tom gjūd umm allt, gjūd-e allt po nitt: täss pipana, täss batarājana. Tom vār bojt-darvast, bojt-rüstat, tom äiddest ö 'Den här vintern var det varmt, de gjorde allt nytt: dessa (uppvärmnings)rör, dessa (värme) element. De hade förstörts, rostat bort, de blev förfallna (»de öddes av»).

Vad ska ännu göras?

Vi behöver även skaffa oss en bild avss hur perfektum och pluskvamperfektum fungerar i andra estlandssvenska mål och hur de fungerade i tidigare dialektmaterial från Gammalsvenskby. I denna artikel och i de föregående artiklarna behandlades bara den nutida dialekten. Det finns några frågor som återstår att besvara, däribland om användningen av »ha» och »vara» som hjälpverb är en arkaism som går tillbaka på fornsvenska eller en innovation förorsakad av tyskan. Det är omöjligt att besvara sådana frågor om man inskränker sig till bara en dialekt. En jämförelse med andra dialekter måste vara nästa steg i beskrivningen.

Text och foton: Alexander Mankov (Institutet för lingvistik av Rysslands vetenskapsakademi, mankov@iling-ran.ru). Jag är mycket tacksam mot Ellis J. Ahlberg för värdefulla insikter och kommentarer angående artikeln.

Träffa våra folkhögskolestipendiater!

”

Jag hade väldigt fantastiska dagar på Billströmska folkhögskolan på Tjörn och jag vet inte ens var jag ska börja.

Jag börjar med det jag studerar i skolan: svenska, historia, samhällskunskap, naturvetenskap, engelska, matte och religion. De är alla mycket intressanta och spännande. Mina favoritämnen är svenska, historia och religion. Igår hade jag min sista bildlektion som var en valbars kurs (innan lovet). Efter lovet ska jag ha en annan valbar kurs.

Terminens tema var Den Store Gatsby. Jag läste denna bok för första gången och det var bara underbart att läsa den på svenska och se filmen, och sedan teaterföreställningen i Göteborg.

Vi hade två studiebesök. Vi åkte till Skärhamn första skolveckan och besökte Nordiska Akvarellmuseet, och sedan i slutet av september åkte vi till Göteborg för att se teaterföreställningen om Gatsby. Nästa vecka ska vi åka till Stockholm i tre dagar.

Jag har väldigt bra boendemiljön på internatet, och maten i skolan är väldigt god. Hela atmosfären i skolan är inspirerande, och jag är glad över att vara student igen. Det finns jättebra villkor för att studera i skolan och utbildningsprocessen är organiserad på ett sådant sätt att man kan få tid att koppla av. Uppgifterna är omväxlande och lär dig att analysera och söka information och, tror jag, förbereder väl för vidare studier på t.ex. universitetet. Jag skulle jag gärna studera så här en termin till.

Eftersom skolan ligger på Tjörn lånade jag en cykel från skolan och cyklade ibland till Skärhamn och tillbaka för att njuta av naturen.

Tack så mycket en gång till!

Maryna Makhnach

Hej jag heter Oskar och är en av dom tre stipendiater från Sverigekontakt som gett oss fantastisk möjligheten att studera vid Svensk folkhögskola. Jag pluggar i Årjäng i Värmland vid Kyrkerud Folkhögskola. En skola som är en mycket trevlig plats där jag har träffat många nya och trevliga vänner. Gemenskapen här är stark och stödjande, vilket har gjort det lätt för mig att känna mig hemma. Värmland är den vackraste regionen i Sverige som jag har besökt hittills och den har verkligen inspirerat mig. De många sjöarna och den fantastiska naturen är något jag behövde. Jag har tillbringat mycket tid med att utforska omgivningarna och njuta av den fridfulla atmosfären.

Lärarna vid skolan är öppna och tillmötesgående mot eleverna. De hjälper oss med våra svårigheter och ger oss det stöd vi behöver för att lyckas i våra studier. Deras engagemang och vilja att hjälpa har verkligen gjort skillnad för min utbildning och personliga utveckling. Hittills har mina tre månader i Sverige varit den bästa tiden jag har tillbringat i detta land. Erfarenheterna och minnena jag har skapat här kommer att vara värdefulla för livet. Varje dag har varit fylld med nya upplevelser och lärdomar som jag värderar högt. Jag är också aktiv i skolan och sitter med i skolrådet. Detta har gett mig en möjlighet att vara med och påverka och bidra lite till skolans utveckling. Sammanfattningsvis har mitt stipendium gett mig en ovärderlig chans att studera och utvecklas i en inspirerande och stödjande miljö. Jag är otroligt tacksam för denna möjlighet Lars, Eva och Sofia.

Hälsningar

Oskar Karlsson, Kyrkerud Folkhögskola, Årjäng

”

VÄRLDENS LÄSUTMANING 2025

Läsutmaning för utlandssvenska elever

För 13:e året i rad bjuder vi nu in elever som går på utlandssvenska skolor att utmana varandra i läsning för att utveckla läsförståelse, läsflyt, läsglädje och ett utvecklat svenskt språk.

Läsutmaningens idé

Läs så mycket ni både orkar och kan under en tvåveckors period. Lärarna genomför lässtrategilektioner under samma period. Lektionerna redovisas i Facebookgruppen "Världens läsutmaning".

Kostnad

Tävlingen är gratis och ingen anmälan behövs.

Priser

Fina bokpriser sponsrade av Riksföreningen Sverigekontakt samt läsplattor sponsrade av SUF.

Tävlingsperiod

1 januari- 22 maj 2025

Redovisning

23 maj 2025

Mer info...

hittar ni på SUF:s hemsida
Eventuella frågor skickas till:
Tommy Isaksson
info@teneriffaskolan.se

NI ÄR VÄL MED?

Du, jag eller han – berättarrösten i biografier

Tolkningsföreträde, inlevelse, sanning och hittepå

Ett par av författarna till höstens biografier berättar i jagform utan att vara jaget.

Göran Greiders bok om Cornelis Vreeswijk: *Nu när man är död* är en sådan – och den kallas för säkerhets skull för “en roman”.

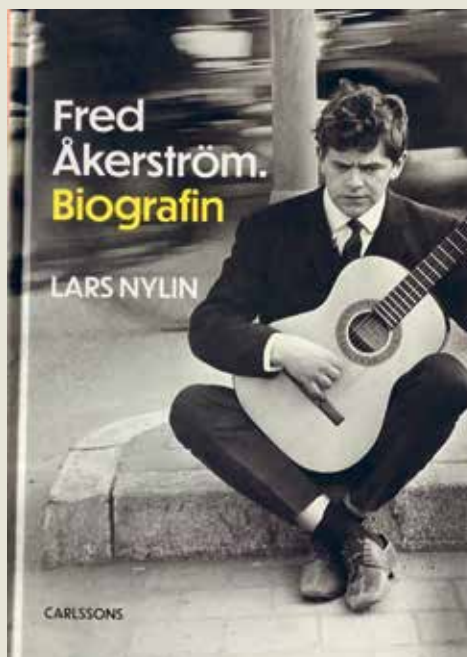
Stilgreppet är hämtat från dokumentärromanen eller autofiktionen – en genre där fakta, fantasi och subjektivitet vävs samman. Based on a true story.

Förre ärkebiskopen KG Hammar har valt samma grepp i sin bok om Dag Hammarskjöld: *Den längsta resan*. Också han kringgår pronomenproblematiken genom att definiera boken som en roman. Den handlar om Hammarskjölds sista resa mellan Leopoldville i Kongo och Ndola i nuvarande Zambia i september 1961 när han skulle träffa Tshombe, den resa som slutade i den omdiskuterade och då inte utredda flygkraschen – en FN-utredning pågår i fortfarande i detta nu.

Under denna resa arbetade han med en översättning av Martin Bubers *Ich und Du*, och det är i dessa texter som Hammars och Hammarskjölds tankar möts och får sina utgångspunkter, så som även i den senares postumt utgivna *Vägmärken*. Författaren lyfter fram sannolika tankar kring moral, arbetets betydelse, mystik, de stora uppdragen, förpliktelser, ensamhet, vänskap och fjällvandringar. Samtalet som arbetsinstrument och kreativt mellanrum bearbetas – men även analyser av den politiska situationen, koloniernas frigörelse och västmakternas och ekonomiska krafters roll och stundom dubbelspel.

Kanske hade Hammars ord kunnat vara Hammarskjölds egna, de är varsamt framförda, och är alltför brinnande aktuella i dagens kriser och krig och diskussionen om FN:s roll.

Jaget i Greiders Cornelisbok är annorlunda – tar inte avstamp i texter och gemensamma förhållningssätt, utan är en tolkning av känslor, relationer och möjliga minnesbearbetningar. Romanen skrivs som en lång kronologisk monolog, i ett enda andetag, en livsberättelse från barndomen i krigets och efterkrigstidens Holland och tonåren och vuxenlivet – det alltför korta

– i Sverige. Greider lutar sig tryggt mot de tidigare utgivna, mera traditionella biografierna, i synnerhet Klas Gustafsons *Ett bluesliv – hela berättelsen om Cornelis Vreeswijk*. Men andra källor finns också – Ulf Carlssons avhandling *Cornelis Vreeswijk, artist-vispoet-lyriker* och Rolf Fridholms *Medborgare Cornelis, en vänbok*. Tre dokumentärfilmer har gjorts under åren, av Magnus Gertten, Agneta Brunius och Tom Alandh. Dessutom finns ju CV:s egen röst i hans många skivor och album, 30 stycken, visor och dikter: Diktsamlingarna *En handfull gräs* och *Istället för vykort*, och de omfattande vis- och sångsamlingarna som Ordfront och Brombergs givit ut.

Via det jag, den anpassat förespeglat privata röst som talar i Greiders bok, hörs mest den Cees som inte kunde få någon ordning på sitt liv och sina relationer, rumlaren, narren – inte den stilbrytande poeten, romantikern, ironikern. Inte den kreativa arbetsinsatsen med 500 vistexter, inte tillräckligt om den litterära bredden och djupet i beläsenheten, internationellt och nordiskt, det litterära släktskapet med Bellman och Taube, Brel och Brassens, Ferlin och Ekelöf, engagemanget för

fattiga och utstötta.

Annorlunda berättad är den nytorkna boken om Fred Åkerström, omväxlande vän och ovän med Cornelis, det andra betydelsefulla namnet i 60- och 70-talens stora visvåg.

Cornelis & Fred var ett begrepp under långa perioder, de uppträdde och turnerade tillsammans, återerövrade Bellman som levande kulturskatt, nyskapade och tolkade, gav oss nya röster och nya toner. Fred Åkerström. *Biografen* heter verket av Lars Nylin, det är omfattande, gediget, detaljerat, forskningsbaserat, och det är författarens röst vi läser och hör, det är han som i kronologisk ordning presenterar ett liv och ett verk. Från den lilla pojken med tuff barndom till den suveräne estradören med sin ojämförliga röst, som tolkade Bellman på alldeles nytt sätt, som introducerade Cornelis för Anders Burman och Metronome och blev dennes vägvisare in på scenen, som blev en temperamentsmäsigt oförutsägbart men älskad pappa till CajsaStina, som likt Cornelis inte heller helt kunde hantera sitt liv. Det är en vacker bok med omfattande bildmaterial.

Lars Nylins bok har en annan ekokam-

mare – Freds dotters biografi *Du och jag*, farsan, som kom ut för ett drygt decennium sen.

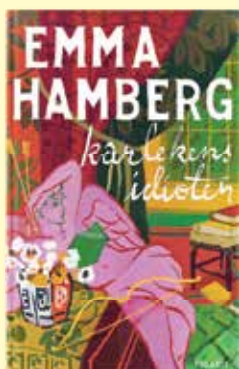
Här möter vi ännu en tilltalsvariant – det är CajsaStina som talar genom hela texten direkt till ett DU – sin pappa. Hon var sjuutton år när han dog 1985. Då är det många frågor som finns kvar och många svar som inte givits, och hon vill med sin bok skapa ett försonande samtal som aldrig tog plats på riktigt. Hon vänder sig till detta Du på flera sätt; sorgset, inbjudande, vädjande, uppfordrande, förstående.

Förutom de berättartekniska intressanta greppen så lyfter biografierna om Cornelis och Fred upp en viktig musikalisk och litterär period, visans nyskapande omtolkande återkomst för snart ett halvt sekel sen – och Hammarskjöldboken skriver utifrån samma dåtid fram nutidens geopolitiska komplexitet.

Text: Ulla Berglindh

Nya spännande böcker från Sverige!

Emma Hamberg
Kärlekens idioter

Emelie Schepp
Hundra dagar i juli

Lars Kepler
Sömgångaren

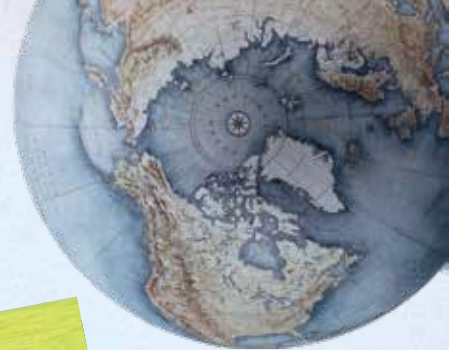

Katarina Widholm
Älskade Betty

Gå in på bokus.com och välj bland över 10 miljoner titlar till ytterst låga priser. Där framgår det även vilka länder vi levererar till.

bokus

VYKORT FRÅN

SUF-VM på Grand Canaria

Varje år tävlar eleverna från svenska skolan Gran Canaria i friidrott mot andra svenska elever utomlands. 2024 var inget undantag.

Digitalt språkcafé: "Swedish Conversation Club"

För dem som inte känner mig så heter jag Robert Melwitz, och jag är svensklärare på ONLINE SWEDISH, gästprofessor vid University of Nairobi och Azerbaijan University of Languages. Jag är också en oberoende forskare som undersöker kopplingar mellan skandinaviska och turkspråk och vid sidan om anordnar jag digitalt språkcafé.

En plattform

Som organisatör för det svenska språkcaféet har jag haft förmånen att se deltagare från hela världen komma samman för att öva svenska, dela kulturella erfarenheter och skapa varaktiga kontakter. Denna kostnadsfria och inkluderande plattform erbjuder en välkomnande miljö för alla som vill förbättra sina svensk-kunskaper, oavsett om de är nybörjare eller avancerade talare. Det har varit en glädje att se hur denna virtuella sammankomst över tid har blivit mer än bara en mötesplats för språkträning – den har blivit en gemenskap.

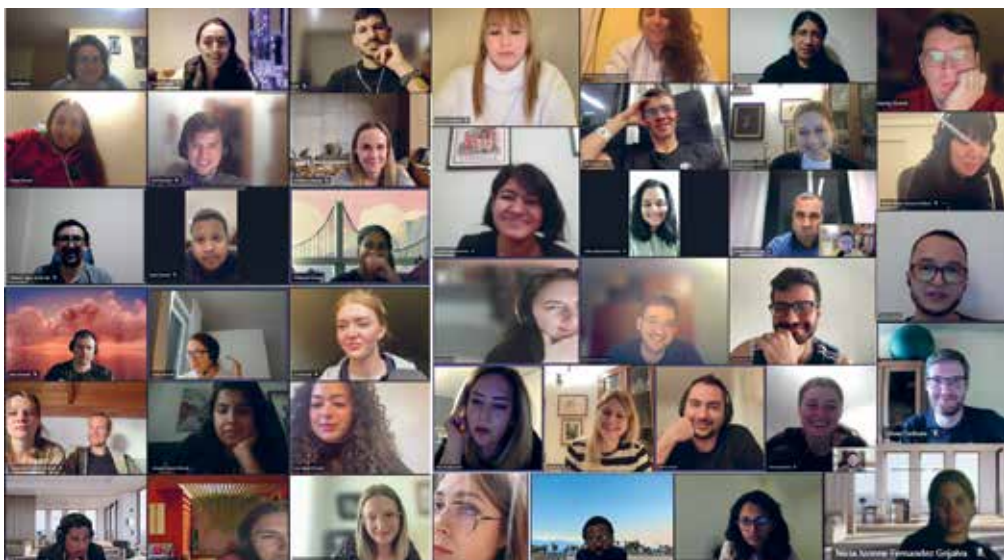
Mångfald

En av de mest givande aspekterna av detta språkcafé är mångfalden av deltagare. Medlemmarna kommer från olika platser och har unika motiv för att lära sig svenska. Till exempel berättar Marko Blažević att hans mål är att stärka sitt självförtroende, då han bor och arbetar i Sverige. Andra, som Virag från Budapest, är dragna till Sverige på grund av dess kultur och säger att de har ett "personligt intresse och intresse för nordisk kultur." Sedan har vi Tejas Vyas och många andra bosatta i Finland, som deltar i språkcaféet för att förbereda sig för YKI-testet, vilket man behöver för att få medborgarskap.

Vad de än har för anledningar så har varje deltagare ett engagemang för språk- och kulturutbyte som ger fördjupning till varje samtal. En deltagare från USA, James Thompson, sa: "I början var jag tveksam till att gå med i språkcafé, men om man vill prata svenska måste man faktiskt våga och prata." Det är inspirerande att se sådan vilja och mod att lära bland våra medlemmar. Vårt språkcafé är också en plats där vi firar gemensamma kulturdagar, såsom "Europeiska språkdagen" och "Svenska dagen".

Inkludera

Att skapa en inkluderande atmosfär har varit min prioritet från början, och det gläder mig att höra att deltagarna tycker att klubben är varm och stödjande. Deborah Boateng beskriver den som "väldigt välkomnande

och öppen," medan Baiba från Lettland, som anslöt för att förbereda sig för Swedex C1-testet, sa "Jag gillar att det finns människor på olika nivåer, så det finns alltid någon på samma nivå som du." Denna anda av ömsesidigt stöd låter eleverna fokusera på att tala utan rädsla för att göra misstag. Virag sammanfattade det väl och beskrev språkcaféet som "avslappnat, inspirerande och öppensinnat."

Många medlemmar, som Maria Kkirgia från Cypern, framhåller fördelarna med att regelbundet träffa människor från hela världen som har samma mål att lära sig svenska. Maria påpekade, "Jag har verkligen njutit av att lära mig deras resa och deras motivation för att lära sig svenska... Hela sessionen är ett kulturellt utbyte och en möjlighet att möta människor från hela världen som har samma mål som en själv, att tala svenska."

Att utvecklas

Ett samstämt budskap bland våra medlemmar är självförtroendet de får genom deltagande. För vissa, som Marko, har språkcaféet varit till stor hjälp för självförtroendet i att "tala fritt om olika ämnen." Tejas sa, "Jag tycker att det ger självförtroende samt en plattform där man kan tala utan någon tvekan om att någon ska döma en." Denna stödjande atmosfär har inte bara byggt språkkunskaper utan också modet att uttrycka sig.

För andra har språkcaféet omvandlat deras språkkunskaper från passiv till aktiv användning. Baiba berättade hur snabbt hennes färdigheter utvecklades och sa,

"Eftersom jag bor i Lettland har jag ingen chans att öva på att prata alls, så mina språkkunskaper var mer passiva. Jag blev förvånad över hur snabbt det gick från passivt till aktivt!" Samtidigt berättade Christopher Cipiti från Kanada att hans "talförmåga har gått i höjden, min kulturkänedom förbättras och mitt självförtroende i att tala svenska ökar."

Språkcaféet har bidragit till minnesvärda upplevelser och kontakter. Maksym från Stockholm mindes en vändpunkt när han mötte någon som bara hade studerat svenska i fyra månader men talade mycket bra, vilket motiverade honom att delta i klubben varje vecka. Maria berättade att det har varit en höjdpunkt att träffa intressanta människor och regelbundet återknyta kontakten med dem, så att hon kan "uppdatera sig och lära sig nytt av dem".

Mötena leder ofta till unika samtal och bestående vänskaper. Till exempel berättade Olivier Delbeke, en av våra stammisar och pol-yglotten från Belgien hur han träffade en tysk deltagare genom klubben, som han nu bildar en "fransk-tysk språktandem" med. Att se medlemmarna bygga dessa kontakter är en av de mest givande aspekterna av att leda språkcaféet.

För alla som är intresserade av att lära sig svenska vill jag bjuda in er till "Swedish Conversation Club". Vår gemenskap är inte bara en kostnadsfri plattform för att förbättra språkkunskaper, utan också en plats där du hittar stöd och uppmuntran.

Språkcafé: onsdag 12:00, lördag 19:00
(svensk tid)
www.onlineswedish.org/swedish-conversation-club
www.sprakcafe.se

Svenska Skolan Gold Coast firar jul

En underbar gammaldags australiensisk lokal blir fylld av svensk julkultur en dag i december.

Denna lokal lyses upp med ljusslingor i sitt höga tak och med allas hjälp att sätta upp granen, bord, stolar och juldekorationer så kommer denna lokal till liv och skapar en mysig julatmosfär.

Varje familj som är med på julfesten tar med sig några maträtter till festen som speglar jul i Sverige. Exempelvis köttbullar, Janssons frestelse, gravad lax, olika sorters sill och allt annat man kan tänkas ha på ett svenskt julbord.

Det bjuds på kaffe, glögg, pepparkakor och saffransbullar när man kommer. Barnen får pyssla med julpyssel i pysselhörnan och de som vill kan få ansiktsmålning i en annan del av lokalen.

Barnen uppträder med ett luciatåg som en liten övning inför vårt framträdande på IKEA i Brisbane som brukar hållas runt den 13:e december. Efter luciatåget delas skolans diplom ut och vi dansar tillsammans runt granen och sjunger, medan svensk julmusik spelas i lagom hög volym. Övriga barn kommer på besök och delar ut godispåsar med svenskt godis till alla barnen.

Vi umgås med varandra och pratar, många har kanske inte sett varandra på ett bra tag. Här är en chans för skolan att få in nya medlemmar och skapa nya svenska kontakter.

Tack så hjärtligt Sverigekontakt för ert bidrag till Svenska Skolan Gold Coasts' fantastiska julfest. Vi är en liten svensk skola här i Queensland Australien som har stora ambitioner. Vår höjdpunkt genom året är verkligen vår julfest!

Festen är både ett fint avslut på skolåret och ett tillfälle för alla deltagare att uppleva svensk kultur. Här är alla hjärtligt välkomna

Vi tackar än en gång och önskar Er en riktigt God Jul!

Läs svenska i Sverige i sommar!

I sommar erbjuder vi dig som läser svenska utomlands en kurs i svenska på Axevalla folkhögskola. Du kan läsa svenska på A2- till C1-nivå. Du måste alltså ha kommit förbi de allra första stadierna i dina studier. Alla över 18 år är välkomna att söka och vi brukar ha deltagare i alla åldrar.

Sommarkursen kommer att innehålla lektioner i svenska på dagarna och efter undervisningen kan du njuta av naturen och de ljusa sommarnätterna och många fritidsaktiviteter. Det blir också utflykter, korvgrillning och bad – allt som är fint i den svenska sommaren!

Kursen går den 14 juli till den 1 augusti, på Axevalla folkhögskola, som ligger drygt två timmars resa med tåg och buss från Göteborg. I kursavgiften ingår lektioner, fritidsprogram, logi och all mat (frukost, lunch, middag och mycket fika!)

Läs mer och anmäl dig på formuläret på vår webbplats:
www.sverigekontakt.se

Hundra gånger över Atlanten

”Svenskamerikanen”, H. Arnold Barton

Under massmigrationens slutskede utvandrade många svenskar till Mellanvästern för att senare finna sin utkomst och bosätta sig i någon av de amerikanska stillahavsstaterna. Den motsatta resan gjorde den amerikanske historikern H. Arnold Barton (1929–2016), som föddes nära Stilla havet. Han verkade 40 år som universitetslärare i södra Illinois och lät därefter skriva sig med hustrun Aina i skärgårdskommunen Tyresö, söder om Stockholm.

Barton är i Sverige mest känd för sina forskningar om svenskt 1700-tal och om svenskarnas öden i Amerika. Han utsågs till Årets Svenskamerikan 1988, och året därpå blev han hedersdoktor vid Uppsala universitet. Paret Barton var år efter år på plats när Minnesotadagen firades i Museiparken i Växjö. Arnold var väl förtrogen med historien bakom Riksföreningen för svenskhetens bevarande och dess utländska förgreningar, och vid projektet Göteborgs-Emigrantens konferens ”Amerika tur och retur” jubileumsåret 1996 presenterade han en översikt om migrationsströmmarna över Atlanten.

Hans livsresa är fascinerande. Han var årsbarn med den stora depressionen. Det glada 1920-talet hade nått sitt slut, och Arnolds tidiga barndom präglades av ett samhälle med ekonomisk kris och arbetslöshet, men han har beskrivit sin uppväxt i idylliska ordalag. Han räknade sig som tredje generationens invandrare. Modern var född i Shanghai i en engelsk-tysk köpmannafamilj, men både Arnolds farfar och farmor hade utvandrat från Sverige, och Arnold identifierade sig starkt med sina svenska rötter. Hans föräldrar träffades när de var elever på teosofernas skola Point Loma i södra Kalifornien, där de så småningom blev hängivna pedagoger. De förverkligade en livsidé när de grundade en egen skola utanför Los Angeles. Trots att Arnold växte upp i Los Angeles County var han inget stadsbarn, han har själv kallat sig en ”farm boy”. På high school gick många rikemansbarn, däribland söner och döttrar från Los Angeles film- och musikvärld. Här kände sig Arnold som en lantis.

I barndomshemmet var Sverige ett drömland. Fadern, som var född i USA, var stolt över sin svenska härstamning och förmedlade sin bild av Sverige och Skandinavien

samt spelade svenska folkvisor på sitt dragspel. I hemmet fanns illustrationer av Carl Larsson och enligt egen uppgift läste Arnold vad han kom över om Sverige inklusive Selma Lagerlöfs *Story of Gösta Berling*. Familjens hembiträde Swannie från Sverige (den tidens au pair på långtidskontrakt) lagade svenska köttbullar och på juldagen sökte sig familjen, trots sina teosofiska böjelser, till julottan i en svensk luthersk kyrka i Los Angeles. Swannie kunde även ta Arnold och hans syskon till biografier i Los Angeles där man kunde se romantiska svenska filmer.

Undan för undan stärktes Arnolds kontakter med Sverige. Ett arv som modern fått efter släkting i England möjliggjorde för familjen att resa runt i Europa. Arnolds vyer vidgades väsentligt under en årslång vistelse i England, Frankrike och Sverige 1948–1949.

Efter året i Europa påbörjade Arnold studier vid Pomona College där han trivdes som fisken i vattnet, lärarna var inspirerande, han dejtade kvinnliga skolkamrater, ägnade sig åt musik, teater, och tog en history major. Collegeåren sammanföll med Koreakriget, som kastade sin skugga över lärare och studenter. Under hans sista termin, våren 1953, pågick ännu krigshandlingar. Sommaren 1953 uppsökte Arnold kustflottans distriktskontor i Long Beach, avlade prov för officersutbildning, vilket han till sin egen förvåning klarade, och kommenderades att tjänstgöra i US Coast Guard. De sammanlagt tre och ett halvt åren i kustflottan framstår som en gyllene period i Bartons liv.

Hans första kommendering ägde rum i Medelhavet på ett fartyg som från en hamn på Rhodos vidarebefordrade program för Voice of America till länder på andra sidan järnridån. Den andra kommenderingen gällde patrullering på vattnen mellan Kalifornien och Hawaii. När han mönstrade av var han 27 år och hade hunnit bekanta sig med många sydeuropeiska länder, närt planer på att utforska det ottomanska rikets historia, läst mängder av böcker samt reflekterat över tillvaron under fyratimmarsvakterna på kommandobryggan ljumma kvällar och nätter på Stilla havet.

Hösten 1957 började Arnold sina forskarstudier på det anrika universitetet i Princeton. Han mål var att specialisera sig på tysk historia. Till Princetons dragnings-

kraft bidrog tyskländskännaren Gordon A. Craig, vars undervisning Barton beundrade, men modern tysk historia fann han deprimerande. För kaliforniern Barton innebar Princeton ett påtagligt miljöombyte. Princeton, ett av USA:s äldsta universitet, har en rad byggnader uppförda i nygotisk stil, klart inspirerade av Cambridge och Oxford. Vid sidan av det rent akademiska uppfattade Barton atmosfären vid Princeton som pretentiös, självmedvetet engelsk och tämligen formell, konventionell och löjväckande, och han övervägde att lägga studierna på hyllan för att sikta på en karriär i handelsflottan.

Han kom på andra tankar efter att i Princeton ha lärt känna den legendariske R.R. Palmer, som var en framstående kännare av den franska revolutionen. Enligt Palmer hade den amerikanska revolutionen, det vill säga koloniernas frigörelse från Storbritannien, ett avgörande inflytande på den franska revolutionen, en tes som var populärare i USA än i Frankrike. Palmer uppmuntrade Barton att slå mynt av sina svenska språkkunskaper. Med Palmer som handledare skrev Barton en doktorsavhandling om den svenske aristokraten Axel von Fersen, för svenskar mest känd för sin kärleksförbindelse med den franska drottningen Marie Antoinette. Barton såg Fersen som en exponent för de kontrarevolutionära strömningarna i Europa. I avhandlingen 1962 redogjorde han för Fersens roll i de svensk-franska relationerna och dennes militära karriär i fransk tjänst som även ledde till deltagande i det amerikanska frihetskriget på kolonisternas sida. När Fersen-studien efter kompletteringar långt om länge publicerades 1975 vann Barton snabbt erkännande i Sverige som en auktoritet på den gustavianska periodens historia.

Under studierna av von Fersen träffade Arnold svenskan Aina Bergman som var bibliotekarie vid American Scandinavian Foundation i New York. Där konstaterade chefen: ”Arnold never checked out any books, he checked out the librarian.” De två blev oskiljaktiga och vigdes vid juletid 1960 i Solnas 1200-talskyrka. Arnold blev medlem av ”en svensk klan” för att använda hans eget uttryck.

Som universitetslärare med specialitet inom fransk historia verkade Barton först i Edmonton i Alberta, sedan i Santa Barbara i Kalifornien och i Carbondale i södra Illinois,

där han hade nära till svenskstaden Chicago och till skandinaviska invandrarbygder. Kontakten med *Swedish Pioneer Historical Society* blev av stor betydelse, och Barton var under åren 1974–1990 redaktör för tidskriften *Swedish Pioneer (senare American) Historical Quarterly*. Arnold och Aina kom att vistas alltmer i Sverige, under terminstid i Carbondale, och under somrar och sabbatsterminer i Stockholmstrakten, där Kungl. Biblioteket blev ett stamlokus.

Efter hand skaffade sig Arnold en solid kunskap om sitt ursprung, vilket ledde fram till den mycket läsvärda *The Search for Ancestors, A Swedish American Family Saga* (1979), i svensk översättning som *Släkten*. En svensk-amerikansk krönika (1981). Författarens starka inlevelse och professionella grepp har givit denna bok en särskild prägel. Som femtioåring, 1867 bröt Arnolds välbeställda farfarsfar Sven Svensson med hustrun Sara Maria Öhrn och åtta av parets elva barn upp från Bullebo gård i Djursdala socken norr om Vimmerby. Målet var USA där de övriga tre barnen redan befann sig.

Familjen Svensson slog sig ner i Webster County, Iowa, där de 1868 köpte 640 acres på den ändlösa prärien. Deras uppbrott kunde på flera punkter knytas till den svenska massmigrationens tidigaste skede, nämligen till 1840-talets mitt. Bartons anförvanter på fädernet utvandrade både från de områden som tog starka intryck av både Peter Casselutvandringen 1845 och Bishop Hillutvandringen som startade 1846. Härvid lyckades Barton med sin egen släkt illustrera gruppdynamik och beslutsprocesser under massutvandringens begynnelsekedje. Barton följer sina släktingar generation för generation.

Det finns paralleller mellan Vilhelm Mobergs personer och Bartons förfäder. Både Moberg och Barton bygger på omfattande dokumentation, men medan Moberg skönlitterärt och med sannolikhetens prägel berättar om en grupp, redovisar Barton individ för individ vad vi faktiskt vet och vad vi säkert kan ana oss till. Som historiker vidgade Barton sina perspektiv. Hans forskning om den franska revolutionsperioden fördjupades och resulterade i *Scandinavia in the Revolutionary Era, 1760–1815* (1986). I boken *Sweden and the Visions of Norway. Politics and Culture 1814–1905* visar han att norska impulser var av avgörande betydelse för svenskt kulturliv. Barton kom att inta en ledande roll bland amerikanska skandinavister och för deras kontakter med nordiska forskare.

Som Bartons främsta arbete måste man beteckna boken *A Folk Divided: Homeland Swedes and Swedish Americans* (1994). I den besvarar han frågan vad som händer med ett folk som splittras i två hälften genom migration. Frågan är generell och har utifrån diverse angreppspunkter behandlats av migrations- och diasporaforskare. Det unika

med Bartons upplägg är det långa tidsperspektivet och helhetsgreppet. ”Hatkärlek mellan familjemedlemmar” är Bartons egen tillspetsade beteckning på förhållandet mellan dem som utvandrade och dem som stannade. I *A Folk Divided* visar han hur relationen mellan hemmasvenskar och svenskamerikaner genomgått många faser och förskjutits från misstro och stereotypa föreställningar till strävan efter samförstånd. 1996 blev Barton pensionär men fortsatte att forska och skriva. Fjorton år senare bröt Arnold och Aina upp från USA. Efter fyra decenniers dubbel bosättning avvecklade de sin amerikanska bostad för gott, för att, som Arnold formulerade det, kompensera Aina för alla år hon bott i hans födelse-land; nu var det dags för honom att bo i hennes. Så återkom en tredje generationens och en första generationens utvandrare till hemlandet. Aina hade vid det laget dubbelt medborgarskap, men Arnold kom att nöja sig med sitt amerikanska. För ingen av dem var denna återutvandring okomplicerad. Efter sex år i Sverige stannade Arnolds hjärta för gott hösten 2016. Han ligger begravd vid Solna kyrka.

Intill Drottningholms slott fann Barton ett ”smultronställe” med 1700-talsprägel, nämligen mönstersamhället Canton, till stora delar alltjämt bevarat och i gott skick. De faluröda trähusen kom allra bäst till sin rätt under ljusa sommarkvällar med stämningar mättade från rokokotiden. Barton fascinerades av denna plats så till den grad att han sökte upp källorna för att kartlägga och beskriva detta mönstersamhälles uppkomst och historia. Källmaterialet visade sig sprött och motsägelsefullt, men han gick grundligt till väga, publicerade en skrift, höll föredrag, guidade och entusiastmerade själve monarken, Carl XVI Gustaf. Detta kan ha legat i vågskålen, när Barton år 2000 utsågs till kommandör av Nordstjerneorden.

Text: Harald Runblom, professor em., Uppsala universitet
hrunblom@outlook.com

Anm: För en fylligare framställning om Barton se Harald Runblom, ”Californian, Historian, Scandinavianist: H. Arnold Barton, 1929-2016”, publicerad i *The Swedish-American Historical Quarterly* 2022:1, s. 7-72.

Femton år med Lars och Sverigekontakt

Lars första möte med Sverigekontakt ägde rum på en skolgård i Spanien. Han var rektor för Svenska skolan i Fuengirola och på skolgården stod en förmiddag dåvarande generalsekreteraren för Sverigekontakt (Lennart Limberg, för den som kan minnas så långt tillbaka i tiden), med ett bokpaket i högsta hugg, som han bad att få överrätta till skolan som en gåva. Lars blev även inbjuden att besöka Sverigekontakt på Dicksonsgatan för att välja böcker från bokbordet och denna möjlighet utnyttjade han påföljande sommar när han var på semester i hemstaden.

Lars tar över

2010 tog Lars över rodret som generalsekreterare på Sverigekontakt i Göteborg. Sedan dess har han arbetat med verksamhetsutveckling, skött ekonomi, fastighet och nätverk med omvittnad bravur. Men nu är det dags för pension från ”det roligaste jobbet i världen”.

– Det är ju mitt drömjobb! Jag tyckte också att jag borde kunna bidra till verksamheten eftersom jag hade arbetat på många platser utomlands med utbildning i svenska.

Under tiden som rektor i Spanien startade Lars och några kolleger den iberiska skolkonferensen, ett nätverk för svenska skolor i Spanien och Portugal. Till dessa möten kom årligen ungefär 45 personer. Men behovet av

nätverk för utlandsskolorna var större än så, och nätverket växte, blev internationellt och samlar vid ett par tillfällen om året 100 lärare och skolledare på olika platser i världen.

De nätverken besökte Lars med Sverigekontakt och kom på så sätt att nå snart sagt alla svenska utlandsskolor. På deras konferenser runt om i världen är Sverigekontakt nu ett stående inslag med stärkt varumärke.

– Vi kan inte göra hur mycket som helst för skolorna. Men deras ekonomi är ju inte alltid så god, och om vi kan ge ett bidrag till en utflykt eller ett kulturevent så kan det vara det lilla extra som gör lektionerna roliga och leder till att elever stannar i svenskundervisningen. Och det är jättebra för eleverna. Många av dem ska återvända hem efter några år i utlandet och de klarar inte att studera i Sverige om de inte har fått med sig svenskundervisningen under tiden utomlands.

Föreningen utvecklas

När Lars berättar om hur föreningen utvecklats under hans tid som generalsekreterare är det just närvaron i utlandsskolorna och i den kompletterande svenskundervisningen i utlandet han nämner. Men det har hänt mer. Tidningen har vuxit och rapporterar i varje nummer om svenskar och svenskundervisning på nästan varje kontinent. Lars nämner också några av de större projekt som har initierats under hans tid som generalsekreterare: Brevet hem från 1700-talets karoliner som satt som krigsfångar i Sibirien, där han var en av flera initiativtagare. Minnesmärkesprojektet som resulterade i boken *Var i all världen*. Och arbetet med svenskan i Gammelsvenskby i Ukraina. Det senaste projektet handlar om att ta fram läromedel för den kompletterande svenskundervisningen, en verksamhet som är så liten att kommersiella förlag inte kan intressera sig för den. Men den är viktig för de barn som bor utomlands på platser där det inte finns svenska skolor. Verksamheten i den kompletterande svenskundervisningen är också viktig för barnens vuxna som hittar en självklar plats för att fortsätta att prata svenska och umgås med sina gamla landsmän.

– Så funkade det överallt i världen! Det är skönt att prata med personer som har samma erfarenheter som man har själv. Det finns ju invandrarföreningar i Sverige också, som letar efter samma typ av gemenskap.

Möten i världen

Men svenska talas inte bara av utflyttade svenskar. Under en period sökte Lars och

föreningens ordförande Bo Ralph upp svenskar som migrerat till Sverige men sedan flyttat tillbaka till sina ursprungsländer. Och tagit med sig svenskan.

– Det är ändå lite speciellt att vara på restaurang i Valparaiso i Chile och plötsligt byter kyparen språk och tar upp beställningen på svenska, när han hör att det är det vi pratar!

Valparaiso bjöd också på andra svenska överraskningar. Återvändarna hade med sig barn som i första hand pratade svenska. För att barnen skulle kunna fortsätta att läsa på svenska hade föräldrarna skapat ett nordiskt bibliotek. Tillgången på nordisk litteratur var begränsad, så då hade man fått tillverka egna svenska böcker genom att översätta spanskspråkiga bilderböcker och med limstift fästa den svenska texten över den spanska.

– Överhuvudtaget är det möten som de här som har varit det allra bästa under mina år på Sverigekontakt. Tänk att få ha samarbetat med så många fantastiska människor i så många olika delar av världen, och som kan så mycket!

Nu och sen

Sverigekontakts styrka, menar Lars, är att föreningen kan bidra där andra aktörer inte kan det, och utan för mycket administration. Det möjliggör många projekt, både stora och små.

– Vi hjälper till där vi efterfrågas för att stötta svenskundervisningen och kulturverksamhet som svenskar och Sverigeanknutna utomlands önskar sig. Poängen med verksamheten är aldrig att det svenska ska vara bättre än något annat lands kultur eller språk. Svenskan är en del av världskulturen, en pusselbit, och där den uppskattas kan vi bistå.

Utbildning i svenska skapar också band mellan andra länder och Sverige. Alla de vuxna som läser svenska på kvällskurser i ett otal länder får tillgång till så mycket mer än svenska språket.

– Man plockar ju upp det som känns positivt i kulturen och blir nyfiken på landet. Och det skapar möjligheter för handel och besök och mycket mer.

– Undervisningen i svenska som ju också ger information om Sverige är viktig för Sverigekontakt också i framtiden, tror jag. Jag hoppas att det snart ska vara möjligt att komma tillbaka och arbeta i östra Europa, i Belarus, Ukraina och Ryssland. Det blir bra för fredliga möten i framtiden!

Text Sofia Tingsell

Nutidsorientering

Följde du med vad som hände i Sverige hösten 2024?

1. Sverige fick under hösten en ny utrikesminister. Vad heter hen?

- A. Tobias Billström
- B. Carl Bildt
- C. Maria Malmer Stenergard

2. Socialdemokraterna drabbades i början av hösten av en mindre skandal? Vad handlade den om?

- A. Man har på ett aggressivt sätt sålt lotter till personer som haft svårt att säga nej.
- B. Man har rekryterat äldre personer till partiet genom en övertalningskampanj.
- C. Man har köpt andelslägenheter för att hyra ut till sin personal.

3. I augusti påbörjade kronprinsessan Viktoria en ny utbildning. Vilken?

- A. En officersutbildning inom Försvarsmakten
- B. Språkutbildning i franska
- C. Sjukvårdsutbildning på Sophiahemmet

4. September går till historien som månaden med ett nytt svenskt värerekord. Hur varmt var det i Lund den 4 september?

- A. 20 grader
- B. 26 grader
- C. 31 grader

5. I februari kommer det ett nytt litet kungligt barn. Hur många barnbarn har kungen och drottningen då?

- A. 8
- B. 9
- C. 10

6. Han Kang tilldelades året Nobelpris i litteratur. Vilket land kommer hon ifrån?

- A. Sydkorea
- B. Vietnam
- C. Kambodja

7. Ett av orden på högskoleprovets orddel var *vimmelkantig*. Vad betyder det?

- A. Yr
- B. Svår till sättet
- C. En skiva med slitna kanter

8. Den tidigare moderatledaren Anna Kinberg Batra fick under hösten sparken från sitt arbete. Vilket arbete hade hon?

- A. Partisekreterare i Moderaterna
- B. Borgmästare i Stockholm
- C. Landshövding i Stockholms län

9. Vilken söndag firas Fars dag i Sverige?

- A. Första söndagen i november
- B. Andra söndagen i november
- C. Tredje söndagen i november

10. Vem vann Allsvenskan i fotboll för herrar 2024?

- A. Djurgården
- B. Malmö FF
- C. AIK

11. Vem fick Augustipriset för bästa skönlitterära bok 2024?

- A. Karolina Ramqvist
- B. Agri Ismail
- C. Tony Samuelsson

12. Vem blev årets julvärd i tv?

- A. Carina Bergfeldt
- B. Mark Levengood
- C. Pernilla Wahlgren

13. Nu är det snart dags för julbord. Vilken är den äldsta rätten på julbordet?

- A. Tjocka revbensspjäll
- B. Sill och potatis
- C. Julskinka med senap

14. Vad är årets julklapp?

- A. En gåva till UNICEF
- B. Dofrtljus
- C. Unisexdoften

15. Vad betyder idiomet "att ha tom-tar på loftet"?

- A. Att ha alla julklappar gömda någonstans
- B. Att du är dum eller lite tokig
- C. Att du inte har städat inför julen

Mejla svaren till sofia.tingsell@sverigekontakt.se. Du kan också skicka de rätta svaren till Sverigekontakt, Box 53066, 40014 Göteborg. Tre pristagare utses vid dragningen 15 februari 2025.

Lösning till nutidsorienteringen nr 3, 2024 var: 1B, 2C, 3B, 4A, 5C, 6B, 7C, 8A, 9B, 10C, 11B, 12A, 13C, 14B, 15A

Pristagare:
Helga Halbig, Tyskland, Madeleine Kiers, Nederländerna, Jennie Näslund, Sverige GRATTIS!

FÖR ELEVER SOM VILL MER

SSHL är en internationell skola för elever som vill lägga extra fokus på sina studier eller som drömmer om att studera eller arbeta utomlands så småningom.

Vi erbjuder:

- svenska gymnasieprogram
- International Baccalaureate, IB

En IB-utbildning är gångbar över hela världen och öppnar upp dörrar för såväl svenska som internationella universitet.

På SSHL har vi högt akademiskt fokus, med fantastiska lärare, stort utbud av fritidsaktiviteter, elevvård och starkt studiestöd.

För internatelever finns tre alternativ:

- Heltidsinternat - för er som bor långt bort
- SSHL Traditionellt - res hem vissa helger
- Veckointernat - res hem varje helg

Varmt välkomna att göra ett besök
eller kom och Provbo när det passar er!

SIGTNASKOLAN
HUMANISTISKA LÄROVERKET

Läs mer om Sveriges enda internationella internatskola på [SSHL.SE](https://sshl.se)